BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„MIHAIL SADOVEANU"
Inventar Nr. ....

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul IV
Nr. 36
(153)
2–9 septembrie 1994

Redactor şef MARIN SORESCU

Viorel Grimalschi,
Naşterea mai înainte de toţi vecii

Cronica literară de **Eugen Simion** ▲ Nouă cuie – poeme de **Adam Puslojić** ▲ Democraţia intelectualilor de **Valeriu Cristea** ▲ Tânăra critică de **Florian Potra** ▲ 23 august 1944 în disputa Iuliu Maniu – Gheorghe Tătărescu de **Ioan Lăcustă** ▲ Şcoala de literatură de **Dumitru Micu** ▲ Mai semnează: **Valentin Taşcu, Mircea Ioan Casimcea, Răzvan Voncu, Saint Tobi, Paul Gon, Dorin Crişan**

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CALENDAR

Comemorare Liviu Rebreanu

ARGEŞ. „50 de ani de la moartea lui Liviu Rebreanu", expoziţie şi lansarea unei medalii — 1–30 septembrie, Piteşti şi Valea Mare.

BACĂU. „Ion Luca", festival–concurs de creaţie şi interpretare dramatică — 1–4 septembrie, Slănic Moldova. • „Enescu — Orfeu moldav", ediţia a IV–a a festivalului — 2–4 septembrie, Tescani.

BIHOR. „Sărbătoarea împăcării", festival folcloric — 8 septembrie, comuna Budai.

CARAŞ-SEVERIN. Tabăra de creaţie a pictorilor profesionişti — 5–14 septembrie, Muntele Semenic.

CĂLĂRAŞI. „Silistra în culorile toamnei", expoziţie de fotografii — 1–30 septembrie, Muzeul Dunării de Jos.

CONSTANŢA. „Pontica", tabără de pictură şi grafică —1–30 septembrie.

GALAŢI. „Omagiu lui Liviu Rebreanu", expoziţie de carte — 1–21 septembrie, Biblioteca judeţeană.

GIURGIU. „În lumea personajelor lui Liviu Rebreanu", medalion literar •„Glasul pământului, glasul iubirii în proza lui Liviu Rebreanu", expoziţie şi prezentare de carte" — 7 şi 8 septembrie. Casa de cultură „Ion Vinea".

MUREŞ. „Constantin Silvestri", festival–concurs — 5 septembrie, Târgu Mureş.

SIBIU. Salonul internaţional de artă fotografică — 4–10 septembrie, Casa artelor.

TULCEA. „Liviu Rebreanu şi marile sale construcţii epice" expoziţie de carte — 5–12 septembrie, Biblioteca judeţeană.

BREVIAR

• Între 1 şi 10 septembrie, la Festivalul internaţional al teatrului experimental de la Cairo, Teatrul Naţional din Cluj–Napoca prezintă spectacolul cu piesa *Săptămâna luminată* de Mihail Săulescu, în regia lui Mihai Mănuţiu, iar Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra" *Poveste de iarnă* de Shakespeare — regia Alexandru Darie.

• Ion Caramitru, preşedintele UNITER şi Ion Cristian, reprezentând Teatrul din Satu Mare, participă între 3 şi 11 septembrie la Festivalul „Art Committee of Art Festuge '94" din Danemarca.

• Timp de o lună de zile, începând din 8 septembrie, expoziţia „Scoarţe româneşti", realizată de Muzeul Satului şi de Muzeul Ţăranului Român din Bucureşti, va putea fi vizitată de publicul spaniol, într–un complex muzeistic din Madrid.

BIBLIOGRAFIE

Alexandru MAREŞ (coordonator). *Crestomaţia limbii române vechi*, vol. I (1521—1639), Editura „Academiei Române", Bucureşti, 1994, 248 p., 3000 lei.

Gh. PĂRNUŢĂ; N. ANDREI. *Istoria cărţii, presei şi tiparului din Oltenia*, Editura „Scrisul Românesc", Craiova, 1994, 496 p., 1500 lei.

Constantin VOICULESCU. *Ciutura amiezii*. Poeme. Postfaţă de prof. dr. Marian Barbu, Editura „Scrisul românesc", Craiova, 1994, 122 p., 750 lei.

Cornelia TOŞA. *Cât de relativă e fericirea* (versuri), Casa de editură „Mureş", Tg. Mureş, 1994, 80 p., 400 lei.

George NIMIGEANU. *Târgul de fluturi* (versuri), Casa de editură „Mureş", Tg. Mureş, 1994, 64 p., 500 lei.

TUR DE ORIZONT

Dl. Gh. Grigurcu revizuieşte... poezia!

Contând pe trista celebritate câştigată în materie de dl. Gheorghe Grigurcu, am reprodus aici, în numărul trecut, fără a indica din cine cităm („Ghici, ciupercă, cine e?"), câteva mostre din articolul în două părţi „Revizuirea poeziei" publicat de ROMÂNIA LITERARĂ (nr. 31 şi 32 crt.), cu supratitlul redacţional „În dezbatere: Istoria literaturii române între 1945–1989". Textul pomenit merită însă mult mai mult decât jocul cu ghicitul şi însuşi spaţiul modest al acestei pagini de note, în care ne facem datoria de a–l semnala din nou, este departe de a corespunde monumentalităţii celor 12 coloane rezervate de ROMÂNIA LITERARĂ. E un articol sortit să intre probabil — începând cu titlul cât se poate de simptomatic şi nesperat de sincer în afişajul său: „Revizuirea poeziei" (însăşi!) — în analele masacrării istoriei literaturii române. După părerea noastră, el egalează în ignominie epocalul „Putrefacţia poeziei şi poezia putrefacţiei" prin care Ion Vitner îl „revizuia" în 1948 pe Tudor Arghezi. Sigur, prezentul poartă azi alţi vectori decât cei ai proletcultismului sovietizant şi ca atare registrele „revizuirii" s–au modificat. Tonul şi limbajul sunt altele, dar câteva date de fond persistă, ca şi unele tehnici greu de savurat pe de–a–ntregul de cei ce n–au apucat să parcurgă fluviatele articole pe teme literare din SCÎNTEIA anilor '50, mimând anvergura celor din PRAVDA moscovită (acestea reproduse *in extenso* în alte numere ale aceluiaşi ziar). Printre similarităţi notăm aici preliminar introducerile kilometrice, teoretizant politice, calculate să sporească angoasa aşteptării execuţiei, cu amânarea perversă a enunţării numelor victimelor şi a păcatelor lor, denunţate prin liste care articulau şi articulează articolele. Fascinatoriile liste au câştigat în răstimp în metodică, înmulţindu–se până la exhaustiv, în aşa fel încât nimeni nu scapă de favoarea lor pluralistă. Poeţii sunt dispuşi acum pe căprării incomparabil mai riguroase: prima dintre ele — de la A. Toma la Geo Ciolcan, a doua având–l în flancul drept pe Mihai Benciuc iar în cel stâng pe A. E. Baconsky, doar a treia e ceva mai dezorganizată, de la Nicolae Labiş alăturat lui Adrian Păunescu până la Nichita Stănescu şi respectiv Gabriela Melinescu care „emigrează". Trei liste negre urmate de una albă, pentru clasicul final optimist şi brusc apoteotic, recunoscută de G. G. cu candoare ca atare: „Lista (pe care — n. n.) se află înscrişi cei câţiva piloni de susţinere ai poeziei noastre cu care ne apropiem de sfârşitul secolului" (de la Leonid Dimov la Marius Robescu). În locul etichetelor stigmatizante de acum 40 de ani („intimist", „evazionist"), infamante sunt acum sintagmele „oficializat" „apolitism" şi chiar „consacrat", iar diatribele cele mai virulente vizează nu putrefacţia contaminantă a burghezo–moşierimii, ci „excesul de preţuire acordat unor vedete şaizeciste" (corect ar fi fost *acordată*, dacă, în mimetismu–i, G. G. n–ar uita, tocmai, să acordeze gramatical — n. n.). Punctul unde Gh. Grigurcu îi bate însă de departe pe I. Vitner, N. Moraru şi M. Novicov — ca să comitem şi noi o listă — e seninătatea cu care reduce poeţii la standardul unor marionete ale regimului politic, poezia însăşi figurând în articolul său, după cele mai rudimentare dintre schemele marxist–leniniste, ca produs direct al conjuncturilor ideologice: „comisarii din domeniul culturii s–au gândit la alte manevre, mai «rafinate»" şi aşa ar fi apărut Nichita Stănescu, Marin Sorescu şi ceilalţi „şaizecişti instituţionalizaţi". „servind grandomania dictaturii". Ei ar fi avut, ca şi Nicolae Labiş, „misiunea unor cobai ideologici, pe care au fost testate fenomene sociologice multiple" şi astfel „li s–a încredinţat să joace" rolul de „«piscuri» şaizeciste". Frecvenţa ghilimelelor zeflemitoare intră şi ea în arsenalul de racord, mult prea bogat pentru dimensiunile acestei însemnări.

ROMÂNIA LITERARĂ. Câine rău

Am scris noi, mai sus, firma pe care ar trebui să şi–o pună la poartă revista *„România literară"*, spre a preveni trecătorii că îl are în curte, chiar lângă intrare, pe Mircea Mihăieş. Acesta se închipuie altceva, măreţ şi redutabil — dovadă plăcuţa deasupra cuştii: „Contrafort", ca titlu de rubrică al primelor coloane din pagina a doua a revistei. Spune şi asta ceva despre ce se crede în casa cu pricina asupra restului lumii şi a rostului propriu: o cetate asediată de numeroşi inamici! De unde şi imperativul tirului (lătratului) permanent. Tot de aici, însă, reacţia firească a pietonilor, prea obişnuiţi cu zelosul exerciţiu spre a–l mai auzi, recte spre a mai citi coloanele în cauză. Jignit de ignorare, lătrătorul din oficiu forţează note noi, din care, dacă avem timp de pierdut, putem deduce o nemulţumire auzită şi din curţile adiacente, faţă de „nivelul de cultură şi înţelegere al poporului" însuşi, respectiv în receptarea lătratului. Cum absenţa ecourilor îl înfurie şi mai tare, maidanezul dă semne de turbare, vede şi în locatarii de vis à vis „activişti în civil", în revista *Literatorul* — „această «România Mare» tipărită pe banii contribuabililor" ş.a.m.d. *In extremis*, cerberul nebăgat în seamă, închipuit zid de cetate, îşi transferă complexele şi limbajul asupra ingraţilor ce–şi văd de drum, iluzionându–se că ar face şi ei parte din regnul animalier. Drept care se vaietă astrelor într–un lung scheunat, reclamând „haosul cacofonic iscat de *răgetele* lor indignate"! (s. n.) Nu e rău, ca efort de substituire metamorfozată. Lătrat plăcut în continuare!

DIAC TOMNATIC

* * *

• Una dintre cele mai serioase reviste de cultură este, indiscutabil, *Magazin istoric*. Efortul reflexiv al redacţiei, mai ales în aceste tulburate vremuri de bejenie „tranzitivă", când subcultura evenimenţială se revarsă demenţial şi cotidian, este remarcabil. De pildă, ultimul număr (8 august 1994, 100 de pagini + 4 planşe) se deschide cu o prelegere a lui P. P. Panaitescu al cărui subiect îl constituie „Începuturile de istorie modernă românească". Aproape douăzeci de pagini sunt apoi rezervate Actului de la 23 august 1994 sub titlul „Din istoria necunoscută a unei lovituri de stat". Intră aici pagini de jurnal semnate de fruntaşul naţional–ţărănist Ioan Hudiţă, note ale Serviciului Secret de Informaţii din perioada mai–iunie 1994, scrisorile diplomatului Vasile V. Tilea, precum şi un interviu al lui Georges Boisnard luat lui Neagu Djuvara, ultimul curier diplomatic plecat la Stokholm în chiar dimineaţa zilei de 23 august 1994. Ioan Lăcustă continuă prezentarea Bucureştiului de acum cincizeci de ani, oprindu–se tocmai asupra zilelor de dinainte şi de după 23 august reflectate în presa vremii, Dan A. Lăzărescu scrie despre „Ion I. C. Brătianu — omul Marii Uniri", prof. univ. Radu Florescu (directorul Muzeului Naţional de Istorie) prezintă sub titlul „Şase milenii de trecut istoric românesc" participarea noastră la Târgul de la Frankfurt între 29 ianuarie şi 17 aprilie, Paul Cernovodeanu semnează articolul „Mărturii britanice despre veacul fanariot", iar despre Mahatma Gandhi depune mărturie Lucian Blaga însuşi, care îl întâlnise la Lausanne. În totul, o revistă de citit din doască în doască.

• A apărut numărul 786 (8 pe 1994) al *Revistei cultului mozaic*. Pe prima pagină sunt publicate cuvântările domnului primar Gheorghe Filipciuc şi a scriitorului Elie Wiesel cu ocazia decernării titlului de cetăţean de onoare al municipiului Sighetul Marmaţiei laureatului premiului Nobel pentru pace. Numărul mai conţine câteva rânduri din voiosul jurnal al lui Marius Mircu, un articol aniversar al lui H. Mălineanu adresat lui Al. Mandy, partea a doua a serialului „Scriitori evrei din perioada postbelică" de neobositul H. Zalis. Deosebit de interesant este articolul lui Anton Celaru care descoperă *Antologia Segall* apărută în 1992 şi cuprinzându–i, printre cei o sută de poeţi antologaţi, pe Eminescu, Coşbuc, Pillat, D. Anghel, Şt. O. Iosif, Cârlova, Tudor Muşatescu etc. traduşi în idiş.

• O foaie de prânz pentru navetişti specializată în integrame mai trage şi câte un *test* „cultural", cu toate răspunsurile la coadă. Aşa se verifică, pe t(e)ren, cunoştinţele. Mai făcându–ţi altele, noi... De acolo (din foaia respectivă) aflăm că pentru Isadore Duncan s–a chinuit... Lermontov! Nu cumva Stiopka Razin, autorul compact–discului „Sănii şi cai"?

• Grijuliu, conflictul din Rwanda a dat întrebuinţare mediatică şi universală lui... *Goma*, din Zair. În sfârşit!

• Un fruntaş liberal '93 spune că între dânşii şi PNL–CD nu există aproape nici o deosebire, în afară de una, de... doctrină! Altfel, totul e OK!

• Refuzat, probabil, de *TELE 7 abc*, Cristoiu îşi oferă serviciile „Antenei 1", unde va realiza „ghemul" de emisiuni „topul (sic!) evenimentelor". Mai atent cu apariţiile la fileu, că pierzi serviciul!

• Un fel de istoric de sanatoriu îşi dă cu părerea despre 23 august audiat fiind de ultrapenibilul Coşarcă. Aflat ca în colţul microbiştilor, în Cişmigiu, invitatul nostru scoate, printre numeroase altele, şi următoarea perlă: *„eu însăşi"*. Cu blegomazin n–o fi mai bine?

• A apărut un nou număr al revistei editată la Oneşti, pe strada Culturii (desigur!), bl.3, sc. C, et. II, ap. 8. Lucru mare!

... ŞI ALUMN

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul IV, nr. 36 (153) 1994

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU
GHEORGHE TOMOZEI

Redacţia:
Lucian Chişu
Ion Cocora
Nicolae Iliescu
redactori şefi adjuncţi

Radu Băleşu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
Valerian Sava
redactori

Mihai D. Popescu
grafică şi secretariat

Vasile Blendea
fotografie

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1
cod 71341
tel. 617.10.23; 617.60.10
int. 2243, 2248
căsuţa poştală 33–20

Administraţia:
Direcţia pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr.1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista *Literatorul* se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. — PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: 00401-312 94 32 Bucureşti — Piaţa Presei Libere nr.1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă RODIPET la poziţia 2046

Tehnoredactare computerizată

Tiparul executat la IMPRIMERIA « CORESI »

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Jurnal de vacanţă

Revăd jurnalul lui Drieu la Rochelle pe care l-am citit cu creionul în mână acum doi ani în vederea unui mic eseu. L-am lăsat, atunci, deoparte şi acum, când îl răsfoiesc, am aceeaşi impresie de sinceritate abuzivă. Un scriitor sclipitor din generaţia lui Malraux şi Céline care eşuează moralmente într-un lamentabil colaboraţionism cu ocupantul german. Optează, ca şi Malraux şi, în fond, ca toată generaţia pe care Picon o numeşte a *umanismului eroic*, pentru valorile de acţiune, pentru o etică a aventurii. Omul este determinat nu numai de *a fi* şi *a avea*, omul este exprimat de faptele lui. *A face* intră, în acest caz, în ecuaţia personalităţii. Drieu, *l'homme à femmes*, mizează pe politică şi eros. Eşuează în amândouă. În politică alege fascismul şi crede că Hitler va putea purifica Europa decadentă şi spiritualitatea ei impură. Apoi nu-i mai acceptă pe nemţi şi simpatia lui merge, după 1942, spre ruşi. Stalin îi pare omul providenţial al istoriei, adevăratul lider al Europei de mâine. Nu vede, de altfel, o prăpastie între comunism şi fascism. Unul continuă pe altul, zice ideologul Drieu cu gândul la *omul totalitar* pe care îl visează... Jurnalul îl arată în plină derută morală. Are, probabil, *la vérole*, este de mai mult timp impotent, îi place să treneze prin bordeluri şi, din şirul lung de femei pe care le-a iubit şi de care a fost iubit, nu i-a rămas decât Beloukia. Care şi ea este o pasiune obosită. Beloukia aşteaptă de la el o dulce violenţă târzie şi *l'homme couvert de femmes* nu i-o poate oferi. Ce tristeţe pe acest seducător răsfăţat de *tout Paris*. Programul lui ideologic este absurd: ar vrea ca nemţii, ocupând în întregime Franţa, să desfiinţeze *spiritul Politehnicii*, Biserica, să epureze Academia Franceză, să desfiinţeze premiul Goncourt – şi să înfiinţeze o colonie în Madagascar în care să fie duşi toţi evreii din Franţa! Delirul intelectualului care îşi pierde frâna morală. Curios este că, în această nebunie ideologică, Drieu este lucid şi sincer până la cruzime, cu el şi cu alţii. N-am citit multe confesiuni atât de dramatice, în fond, căci autorul lui *Gilles* este un scriitor important şi un intelectual de rasă. Vorbeşte în jurnal fără ocoluri de impotenţa lui, de eşecul lui moral, de singurătatea compactă în care s-a instalat. Ar vrea o moarte eroică şi se gândeşte la soluţia romană. Se sinucide în 1945 scârbit de sine şi scârbit de o Europă pierdută. Caz tragic. O jupuire de piele pe care n-am mai întâlnit-o în alte jurnale intime. Acolo omul care se confesează *îşi face* o imagine, de regulă, favorabilă. Pe celălalt personaj, personajul secret, trebuie să-l cauţi în subtextul confesiunii. Pierre Drieu la Rochelle răstoarnă sensul acestei strategii: el îşi face, cu fervoare, cu cruzime, cu insistenţă un portret negativ, creând un personaj romantic şi nietzschean într-o Franţă pierdută şi confuză. Încerc să-l regăsesc pe celălalt Drieu, omul curajos, omul valoros, de acţiune care a scris un număr de cărţi bune, prietenul lui Malraux. El există, totuşi, în jurnalul acesta imprudent. Este intelectualul care a jucat greşit în istorie şi, la sfârşit, nu se căieşte. Înţelege să plătească cinstit, cu propria viaţă. Îşi alege singur sfârşitul, convins că moartea voluntară este unica demnitate pe care şi-o mai poate acorda. Cazul Drieu este complicat şi exegeţii lui de azi încearcă să lămurească opţiunea lui pentru soluţia dictaturii de dreapta şi, apoi, încercarea de a uni cele două totalitarisme, de dreapta şi de stânga. Cazul, după părerea mea, se poate psihanaliza. Drieu însuşi oferă în jurnal câteva date în această direcţie. Un seducător care şi-a pierdut instinctele şi forţa interioară şi care construieşte, în planul scriiturii, o mitologie a virilităţii şi violenţei etc. o posibilă cale de acces spre spiritul unei personalităţi tragice. Recitesc unele fragmente din jurnalul său cu strângere de inimă. Încerc, la rândul meu, să intuiesc drama acestui om care nu-i deloc de duzină...

*

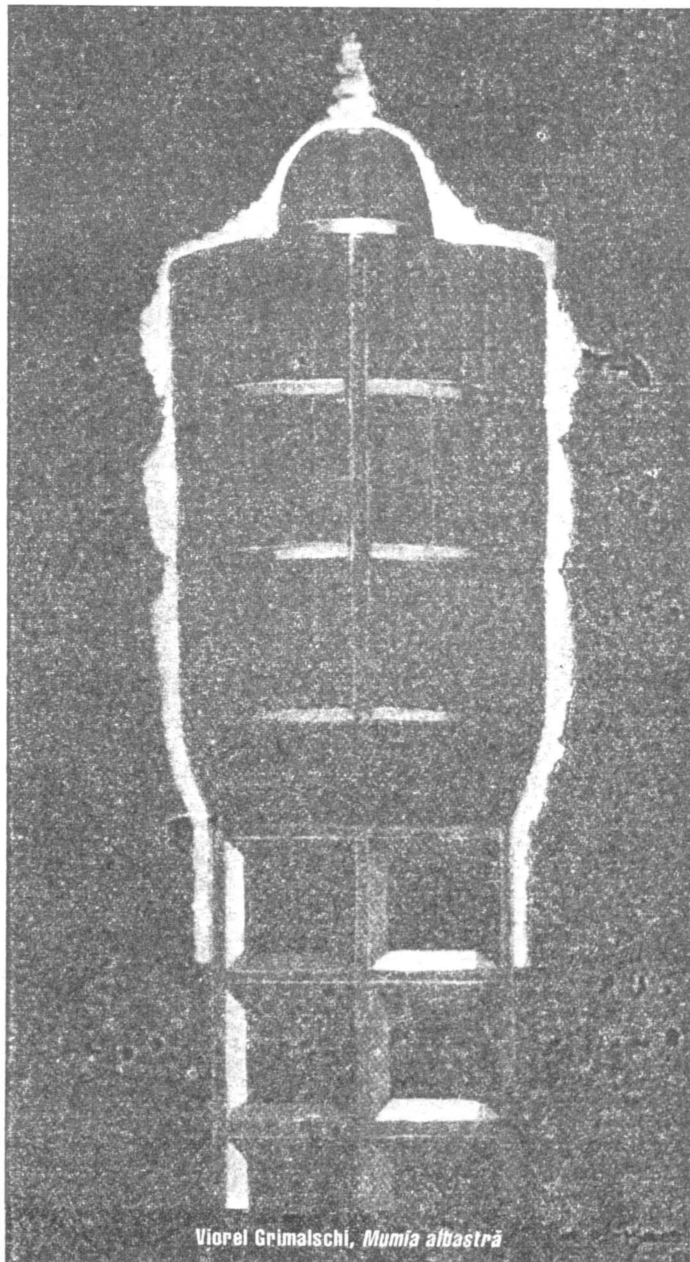
Este sfârşit de august şi, în mica localitate prahoveană în care mă aflu, se simte deja toamna. Un murmur suspect al naturii, o tăcere grea, populată, o odihnă fecundă a pământului. Ieri am stat de vorbă cu un bătrân ţăran şi el mi-a comunicat brusc că vine toamna. Îl întreb de unde ştie şi el îmi spune serios, cu multă convingere *că asta se simte*. Insist, dar bătrânul ţăran nu-mi dă nici o altă lămurire... Încerc la rândul meu să determin aceste semne prevestitoare dar nu reuşesc. Nu cunosc limbajul naturii. Toate explicaţiile mele sunt livreşti. Abia dacă mi se pare că aud murmurul acestor pomi copleşiţi de poame. Mă cuprinde o melancolie iremediabilă... ca în cunoscutele versuri.

*

Câinele Florică a dispărut din nou. A fost zărit de un vecin în alt cartier al micii localităţi. Participă, se pare, la o mare bătălie ritualică. Reapare după trei-patru zile într-o stare jalnică. Are, realmente, o ureche zdrenţuită şi ochiul stâng aproape scos. Ne speriem de-a binelea. Încercăm să-l doftoricim, îl spălăm cu apă de pelin, îi ungem urechea cu streptomicină. Florică, docil, cu conştiinţa încărcată, se supune. Pare resemnat şi pentru vecie potolit. După o vreme începe să dea semne că-şi revine. Latră furios când trece pe drum un dulău negru. Este, dacă înţeleg bine, duşmanul lui de moarte. Când îl simte trecând cu oile, Florică devine sălbatic, muşcă din scândura gardului, se dă de ceasul morţii şi nu ia în seamă apelurile mele autoritare.

*

Citesc în *Jurnal pe portative* de Iosif Sava (o carte cu documente extrem de interesante) un interviu pe care autorul l-a luat în primele luni ale anului 1990 lui Sergiu Celibidache. La întrebarea de ce nu apreciază creaţia muzicală contemporană, atât de savantă, Celibidache răspunde sec şi categoric că în arta sunetelor cel mai mult îl supără ştiinţa. „În muzică trebuie să-l descoperi pe Dumnezeu. Numai atunci ajungi la credinţa în sunet..." adaugă el. Şi tot Celibidache, spirit inconformist incoruptibil: „nu cred o clipă în talent, ci în şcoală. Şi ei [tinerii muzicieni contemporani de «uriaş» talent — după vorba celui care pune aceste întrebări n.n.] nu au «şcoală»..." În privinţa şcolii şi a talentului nu mă amestec. Nu-mi dau seama de ce *şcoala* este mai importantă decât *talentul*.... Dar cealaltă remarcă mi se pare superbă: în muzică trebuie să afli pe Dumnezeu. Este formidabil. Dumnezeu vorbeşte omului prin muzica mare. Omul intuieşte divinitatea prin rugăciunea muzicii. Acest lucru îl acceptă în anii '30 chiar şi Cioran care, se ştie, nu acceptă de regulă nimic. Dacă îmi amintesc bine, el scrie undeva: dacă Dumnezeu ar fi cunoscut muzica lui Bach atunci când a făcut lumea, ar fi făcut-o în mod sigur mai bine şi mai bună... Sublimă blasfemie. Şi Celibidache care ia în răspăr toată ştiinţa şcolii moderne...

Viorel Grimalschi, *Mumia albastră*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Paradoxurile unui sceptic controversat

CONVORBIRI CU EMIL CIORAN
Editura Humanitas, 1993

A vorbi despre Cioran îmi pare uneori un lucru imposibil. Luat ca pur demers intelectual, raţional, discursul său pare lipsit de autenticitate, de acel sentimentalism care înseamnă, de fapt, o complicitate tacită între scriitor şi cititor. Dacă propriile noastre trăiri nu se confundă cu paginile aflate „pe culmile disperării“ sau măcar cu aforismele pline, cel mai adesea, de un umor fin, abia perceptibil, dar cu atât mai savuros, atunci da, despre Cioran se poate vorbi şi ca despre un neautentic. Un fals calculat, de efect, un studiu perfect realizat pentru a oferi o imagine, vai, ce cuvânt urât, comercială. Pentru că nebunia Cioran există, pentru că furia Cioran e şi ea o realitate, pentru că apar noi ediţii ale cărţilor lui pe care mai ales tinerii le devorează cu o foame aparent greu de înţeles. Nu asupra acestui aspect vom insista acum. Ne vom întreba, pur şi simplu, ce ar însemna ocazia de a avea pe Emil Cioran ca partener de dialog. Sau, cel puţin, graţie tot cărţilor, de a ne putea imagina în postura unuia dintre acei puţini ziarişti care au reuşit să obţină o scurtă discuţie cu el. Şi pomeneam de cărţi pentru că editura *Humanitas* a editat, nu cu mult timp în urmă, *Convorbiri cu Emil Cioran*, o culegere de interviuri semnate de François Bondy, Fernando Savater, Helga Perz, Luis Jorge Jalfen, Verna van der Heyden-Rynsch, J. L. Almira, Gerd Bergflec, Lea Vergine, Esther Seligson, Branka Bogovacrt le Compte, George Carpat-Foche, François Fejto. Cu atât mai preţioase sunt aceste mărturisiri cu cât, se ştie foarte bine, Cioran nu este un monden, un intim al mass-media, în special al televiziunii, o instituţie după care mulţi aleargă pentru posibilitatea acelui zâmbet personal însoţitor de sloganuri care trebuie receptate (în numele unor interese, desigur, de pe micul ecran de milioane de telespectatori. Cioran preferă un alt loc, acela din marginea evenimentelor, poziţia care oferă panorama acea mai bună, spaţiul de unde poate vedea şi exprima cel mai acut punctele nevralgice. Nu ale unei societăţi ci ale existenţei în genere, ale cumplitului miracol de a exista. Şi atunci când verva sa acidă, când răspunsurile, care nu se opresc doar la graniţa incitantului ci sunt de-a dreptul provocatoare, lasă mască pe ziarişti, calm, cu zâmbetul pe buze, spune partenerului de discuţie un „liniştiţi-vă, sunt mult mai modest decât par“. Ba, mai mult decât atât, pentru a încurca lucrurile definitiv, adoptă o poziţie pentru care replicile sunt moarte. „Eu nu sunt un sceptic autentic, deşi aş dori să fiu. Nu sunt, după cum spuneam, din cauza temperamentului meu. Scepticismul presupune o indiferenţă anume şi înţelepciune“. În spatele tuturor contradicţiilor se află întotdeauna o coerenţă (faptul de a rămâne în viaţă când pledează pentru sinucidere, faptul de a scrie când e încredinţat că nimic nu merită osteneala, strădania de a cerceta în profunzime aspectele istoriei şi subtilităţile comportamentului, inactivitatea lui şi energia pe care o consumă discutând mereu cu şi despre prieteni) Poate că nu degeaba Gabriel Marcel îl considera unul dintre cei mai violenţi martori ai acuzării în procesul deschis dintre Dumnezeu şi om.

Dragoş TUDOR

Riscurile criticului

Valentin F. Mihăescu
VICIUL NEPEDEPSIT,
Editura „Charme-Scott“,
Bucureşti, 1994

Criticul Valentin F. Mihăescu e un „vicios nepedepsit“ şi asta ar trebui să fie condiţia oricărui împătimit de literatură. „Pedepsele“ pe care acest „vicios“ generos le atrage sunt, însă, multe şi diferite, ca şi cei foarte dornici de a le aplica, de multe ori fără temei. E cazul sentinţei date de Nicolae Manolescu asupra volumului *Timp şi mod* (publicat de Valentin F. Mihăescu în 1983), pe care criticul are inspiraţia să o reproducă pe coperta cărţii (în contrast cu o judecată dreaptă a lui Mihai Ungheanu). „Volumul e cu desăvârşire neinteresant“ afirma atunci criticul de la „România literară“, iar Valentin F. Mihăescu nu ţine să facă uitată afirmaţia.

Jocul e, fireşte, polemic şi implică chiar această ultimă carte a sa, cu convingerea vădită a autorului că ea singură poate înfrunta şi înfrânge alte viitoare contestări. Convingerea e cu totul îndreptăţită, căci volumul reprezintă într-adevăr o contribuţie remarcabilă (şi rară, în ultima vreme) în teritoriul criticii actuale şi, mai ales, al onestităţii şi civilităţii demersului critic.

Că Valentin F. Mihăescu e un spirit polemic — în sens productiv — era deplin ştiut, iar recenta sa carte o confirmă. Primul capitol, *Interpretări neconvenţionale*, care ocupă cam o treime din volum, e dedicat clasicilor, în continuarea unui demers început de autor încă din *Timp şi mod*. E o probă pe care nu mulţi critici de azi se mai încumetă sau se mai simt ispitiţi să o înfrunte, căci terenul pare prea bătut ca să mai poată oferi surprize spectaculoase. Valentin F. Mihăescu nu e de aceeaşi părere şi o demonstrează în „Integritatea concepţiei“ şi „Dialogul imposibil“ al eroticii eminesciene, în „Cacialmaua“ caragialeană sau în „Jocul măştilor“ călinesciene. Citarea este desigur selectivă şi redusă la intenţia de a semnala câteva „teritorii“ pe care criticul le investighează cu credinţa că zăcământul de semnificaţii încă nu e secătuit. Şi reuşeşte să convingă că a crezut bine.

Cum volumul *Timp şi mod* lărgise, pe bună dreptate, înţelesul „clasic“ al termenului de clasici, prin convocarea operei lui Marin Preda, volumul *Viciul nepedepsit* recidivează pozitiv prin capitolul *Abordarea realului*, titlu aparent paradoxal având în vedere că se dedică lui Nichita Stănescu („Ultimul Nichita“), Grigore Hagiu („Continentul ascuns“) şi Traian T. Coşovei, cu un preambul despre „poezia tinerilor“ („Ironia gravă şi gravitatea ironiei“).

Ultima secţiune a cărţii, *Cronicile altruiste*, subintitulată „Trei încercări de împrietenire“, îl aduce pe critic din paginile seriozităţii alerte într-un teritoriu în care spiritul său polemic, fin dirijat către confraţi, se desfăşoară în voie. Ţintele sunt luate în cătare cu onestitate, fără vreun minim indiciu că autorul ar avea de plătit vreo poliţă, şi au chipurile lui Nicolae Manolescu. Mircea Iorgulescu şi Alex Ştefănescu. Criteriul selecţiei nu este, desigur, comuna particulă *-escu*, ci identificarea unor puncte de vulnerabilitate în diferite contribuţii critice ale celor citaţi. Lui Nicolae Manolescu de pildă („Cu... Arca pe valuri“) îi este amintit, cu grijă, pentru evitarea oricărei suspiciuni de prezumţiozitate, că „doricul“ şi „ionicul“ sunt „traduceri“ greceşti ale „masculinului“ şi „femininului“ cu care Thibaudet făcea clasificări asemănătoare ale romanului. Tonul deschis al tuturor polemicilor cuprinse în acest capitol, ca şi soliditatea argumentaţiei, mă fac să cred că ele sunt chiar tentative de împrietenire. Rămâne de văzut dacă şi destinatarii le vor considera astfel.

Oricum, cartea lui Valentin F. Mihăescu dovedeşte că autorul trebuie să-şi practice „viciul“ în continuare, în ciuda oricărui risc de pedepsire sau des-prietenire.

Andrei GRIGOR

Cartea întâlnirilor mirabile

Romul Munteanu
JURNAL DE CĂRŢI, V
Editura Libra, Bucureşti, 1994

Scriam mai demult că reapariţia cărţilor de critică şi istorie literară este un semn sigur al normalizării vieţii literare. Iată că o carte-eveniment vine să-mi confirme aserţiunea, lansând o serioasă provocare şi prefigurând un an „fierbinte“ pentru critica românească.

Desigur, ca orice apariţie semnată Romul Munteanu, şi acest nou jurnal de cărţi beneficiază din plin de „reţeta“ care a făcut enormul succes al unor volume mai vechi, ca *Metamorfozele criticii europene, Farsa tragică* sau *Noul roman francez*: o largă deschidere europeană, perspective moderne de analiză, un limbaj critic extrem de personal şi, nu în ultimul rând, umorul subtil şi elegant, care însufleţeşte discursul şi creează posibilitatea comunicării mai speciale între critic şi cititorii săi.

Am, însă, convingerea că acest nou *Jurnal de cărţi* este unul mai aparte. Pentru că, alături de memorabila *Introducere în literatura europeană modernă*, publicată aproape concomitent, nu este altceva decât replica unui om de cultură european. Prigoana neoficială, dar nu mai puţin feroce, declanşată împotriva acestui mare cărturar „vinovat“ (după '89) de a fi clădit şi apărat acea minunată Editură Univers, calificată de mulţi specialişti drept cea mai bună din Europa de Est. În ochii neodogmaticilor (o parte din ei, „paleodogmatici“ revopsiţi, dar asta e o altă poveste), încercarea eroică de a salva cultura română păstrând, pe cât posibil, intactă comunicarea culturală, a reprezentat un compromis, iar autorul lui este pasibil de „colaboraţionism“ şi „nomenclaturism“. Absurdul este atât de evident, ca şi absenţa oricărei urme de ruşine, încât nu puţini dintre noi s-au lăsat copleşiţi.

Nu însă şi Romul Munteanu! El găseşte puterea de a continua o interesantă experienţă critică, începută cu mai bine de 20 de ani în urmă. În paginile acestui al V-lea volum al *Jurnalului* (adevărată profesiune de credinţă a unui om a cărui viaţă sunt cărţile!) se întâlnesc atât prieteni fideli (Fănuş Neagu), cât şi foşti prieteni (Mircea Dinescu) şi chiar inamici declaraţi (Ana Blandiana, O. Paler, Mircea Cărtărescu). Fascinaţia — declarată! — pe care o resimte pentru Don Quijote revitalizează credinţa sa în *carte* ca utopie modernă. Viaţa cărţilor devine astfel modelul vieţii ideale, deoarece totul este transfigurat în cuvânt. M-aş fi aşteptat la câteva reacţii dure faţă de nereuşitele (de sertar sau post-cenzură) ale unora dintre cei ce l-au nedreptăţit. Romul Munteanu este, însă, adeptul unui discurs critic luminos, preferând textele valoroase în dauna actualităţii stricte. Selecţia o face gustul criticului, care alege, aparent empiric, cărţi din rafturile bibliotecilor lumii, pe care apoi le comentează, lăsându-şi spiritul analitic condus de *plăcerea lecturii*, de plăcerea de a scotoci prin ungherele textelor (prin „pivniţele textului“, cum spunea J. P. Richard), spre a găsi formula care scoate cartea din bibliotecă şi o aşează în istoria literară. Jurnalul devine o carte a întâlnirilor şi experienţelor spirituale, premeditate, dar deloc lipsite de prospeţime (sunt de-a dreptul gelos pe tinereţea lui Romul Munteanu!), o carte în care se intersectează meridiane şi paralele literare. Este, în fond, o altă *carte cu prieteni*, de alt tip decât cea a prietenului de-o viaţă, Fănuş Neagu, textul şi plăcerea lecturii ştergând cu buretele animozităţi, idiosincrazii şi chiar inamiciţii deschise.

Jurnalul de cărţi este una dintre cele mai seducătoare cărţi de critică pe care mi-a fost dat să le citesc. Carte a unui spirit european, ea este mărturia fidelă a momentului, mirabil şi aproape inefabil, în care cartea se întâlneşte cu criticul ei. Din această aventură, din acest ceremonial se naşte nu numai traseul unei opere în conştiinţa publicului, ci şi destinul criticului. Romul Munteanu nu ratează niciodată o asemenea întâlnire, dovedindu-se mult mai tânăr decât vârsta sa şi mult, infinit mai comprehensiv decât spiritul vremii.

Răzvan VONCU

Vina tragică a memoriei

Monica Săvulescu-Voudouris,
DIASPORA — RĂDĂCINILE MELE
Editura „Cartea Românească“,
Bucureşti, 1993

„Doamne, oare cum să îmbătrânesc, / fără să-mi fie frică de bătrâneţe, / într-o ţară în care nimeni nu mă cunoaşte? / Bătrâneţea poate fi acceptată uşor / doar acolo unde ai fost cândva tânăr, / unde, / privindu-te, cei din jurul tău / îl văd pe bătrânul de azi şi pe tânărul de altă dată. / Acolo, unde eşti tânăr şi bătrân deopotrivă, / e locul tău. / Doamne, care e locul meu? / Nu mai ştiu care îmi este ţara, / de unde sunt, încotro mă îndrept şi-n ce loc mă întorc“. Am sentimentul că aceste versuri pot fi considerate corolarul întregii cărţi publicate recent de Monica Săvulescu, prozatoare şi poetă romancă stabilită de mai mult timp în Olanda.

„Subiectul“ volumului, deşi e unul de poezie, se îndepărtează de orizonturile lirice lăsându-se mistuit în emoţiile creaţiei artistice (ale unei drame personale) laolaltă cu varii aspecte ţinând de sociologia ori de psihologia imigrantului şi mai ales de paradoxurile, fenomenului, surprinse subtil de Monica Săvulescu în titlul integral al cărţii: *Diaspora — rădăcinile mele*. Oamenii pleacă spre alte ţări ducând cu ei un trecut biografic, de care încet, încet trebuie să se rupă schimbându-şi nu numai domiciliul, profesia, modul de trai, ci şi mentalitatea, limba, sufletul. Până să fie asimilaţi în masa compactă a locuitorilor ţării de adopţiune, imigranţii trăiesc o dublă dramă: una a nostalgiei după universul părăsit (criza de identitate) şi a doua, după, a imposibilităţii rapidei şi „nedureroasei“ adaptări la realităţile altei lumi, faţă de care simt un acut sentiment de alienare. Cei mai puţin rezistenţi cunosc surpări iremediabile: „«Distanţaţi-vă de omul ăsta!» / ne-au spus psihiatrii, / «atlfel o să vă tragă pe toţi după el, / şi n-o să mai puteţi reveni niciodată / deasupra liniei de plutire» //... Omul nostru n-a vrut să mai facă / exerciţii de respiraţie în comun. / El a închis toate uşile de la apartament / şi ferestrele, / ca să nu mai intre lumina în casă“. „Învingătorii“, în schimb, îşi vor transforma sufletul în stâncă, se vor distanţa enorm de origini, născându-se încă o dată, direct maturi, în braţele altei mame, de obicei mai „chipoase“, cum spunea, cu sens peiorativ, Nicolae Iorga. E un drum lung şi plin de obstacole, pe parcursul căruia nu există răspunsuri, ci numai întrebări, unele dintre ele de o tulburătoare reflexivitate: „Mama Chrisanti visează Smirna. / Mihalis, Grecia. / Eu, România / Ce-o să viseze oare fiica noastră Iannula?“. Fondul „cultural“ al acestor tragedii individuale îşi pierde mult din importanţă regăsindu-se numai ca mişcare de rezistenţă (un fel de rădăcină adâncă şi îndărătnică la smuls) în viaţa colectivităţilor, a coloniilor de imigranţi, a căror nouă existenţă, indiferent de unde provin, are numeroase puncte comune. Ei sunt uniţi de un destin enigmatic, în ale cărui revărsări de tristeţe, ajunsă câteodată la disperare, răsar mici insule de bucurie şi sensibilitate. Dar oricâtă nostalgie şi sentimentalism ar dăinui în „rădăcinile“ pe care încă nu sunt pregătiţi să şi le nege, despre imigraţie şi diaspora nu se poate scrie decât într-o formulă poetică privativă de lirism. În locul lirismului se insinuează un epic de factură odiseică, aceasta cerând, la rândul său, o frazare solemnă şi de multe ori cenuşie, o sobrietate tragică, de litanie. Dominanta versurilor aparţine acestui gen de „respiraţie“ epică, deşi nu ocoleşte semnificaţia micilor gesturi de bucurie, pe care cei striviţi de frământări şi probleme sufleteşti le mai au uneori: „Nu mai pot să mă uit la fotografii. / Cineva bate în uşă ca un nebun, / la locuinţa din cartierul de emigranţi din Olanda. / «Nevasta mea, Linda, îmi spune dintr-o suflare vecinul Chrisné / a născut un băiat!» / «Un băiat!!!», mai are puterea să spună/ şi pleacă împleticindu-se, de prea marea fericire ce-a dat / peste el.“

În întregimea sa, volumul Monicăi Săvulescu este un memento care îşi are impulsul iniţial într-un sentiment de datorie faţă de conştiinţa şi crezul moral urmate în viaţă. Poemele sunt dedicate „învinşilor“, celor ce au plătit cu viaţa sau cu restul vieţii neputinţa de a evada din propria lor memorie. Poeta vede realitatea, e martora îndurerată a „crizelor“ încercate de unii dintre cei mai apropiaţi semeni. Faptul produce o modificare esenţială a stilului din care sunt eliminate discursivităţile lirice în favoarea unui lexic de o mare concreteţe, deşi pare tern, linear, de o semnificaţie frustă, neemoţională. Poeziile sunt scrise cu cuvinte de coşmar, cu un soi de dârzenie şi hotărâre care indică o apartenenţă sufletească. La cei slabi. Uneori acest şir de lamentaţii se încheie interogativ, alteori e saturat cu imagini dure ce aduc umbre reci pe coloanele timpului, rupându-se din chingile realităţii prin imprecare: „Doamne! îmi vine să strig şi să blestem. / Bunule! / Ticălosule! / Ce ne-ai hărăzit să păţim? / Şi ce-ai rânduit să se întâmple, / cu bărbatul, cu băiatul, cu fratele meu?“.

Diaspora-rădăcinile mele este un amplu poem dramatic, un oratoriu pus pe versuri în maniera epicii clasice eline, cu strofe şi antistrofe, în care hybrusul se converteşte în vina tragică de a avea memorie.

Lucian CHIŞU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Adam PUSLOJIĆ

Nouă cuie

opt poeme

Scris înăuntru

Fratelui meu Ioan Flora

Eu scriu acum
exact aşa cum m-am născut:
de jos în sus,
sau invers. Iartă–mă,
Doamne! Scrisul meu
este sicriul meu, nu
altceva. Un semn,
un Logos, un cuvânt
al începutului.
Încep acum. Scriu
un sicriu, un nou sicriu.
Un potop, o corabie. Un Noe,
un eu. Un nou
eu, Adam, lumea.

Bucureşti, 5 mai 1994

Hârtie albă

Poetului Ion Mărgineanu

Nu mi–e frică, Doamne.
Sunt singur pe lume, acum,
ca de obicei, domestic, aproape
suportabil, eu — doar asta
nu mă obligă la biserică, atunci
când privesc cerul
numai al meu, Tată.
Dar, totuşi, Părinte,
iartă-mă părinteşte acum,
după cuvântul Tău rostit
spre mine, spre pământ
al nimănuia:
Nu mi–e frică. Atât
pot să spun, aici, pe–acum
la Alba, undeva —
unde-mi este dor de Belgradul meu
alb ca zăpada
sângelui tău, frate,
Iisuse, doamne, domnule
încuiat pe Semnul Plus
al universului cel negru
Şi, acum, tac, frate.
Pun aici un simplu punct
de odihnă pe cruce, undeva sus.
Ah, ah, Ah! Axul meu
eşti Tu, Tată, *atât*
de părăsit de mine, care
mă nasc prin Tine,
un mort nemuritor,
aproape viu.

Alba Iulia
5 mai 1994

Clopotele de la Alba

Bătrânului Mircea

M–am întâlnit cu Sfântul Gheorghe
la Alba Iulia! M–am împăcat
cu istoria mişcărilor mele
şi m–am atins de vocea lui
cu mâna abia trezită din somn.
Aşa îmi vorbeşte acum prin
semne de sunet Dumnezeu?
Mănânc din acest suflet de sunet
aşa cum se poate înghiţi un clopot
uriaş
de la o mânăstire — la alta!
Privit de aici, din Cetate, văd
Belgradul meu arată foarte mic
şi ascuns de albastrul spre negru.
Unde sunt turcii mei, Sfinte?
De unde–mi vine şi mie moartea?
Pentru ziua de mâine, Bătrâne,
cine mă va trezi definitiv,
integral? Numai eu ştiu
acest clopot, Doamne. Numai eu ştiu
vocea lui pe dinlăuntru, aşa cum
Tu recunoşti toate păcatele mele,
din univers
şi le ierţi, din mers, în zbor
prin *cereasca atingere* de umbră
de voce, de sunet de clopot, de
secundă
din veac. Aud? Aud.
Bate, bate, Doamne. Aud!
Sună, sună, Părinte. Aud.
De ziua lui Gheorghe cel Sfânt
veşnicia s–a născut (Cristos a înviat!)
la Alba, aud.

6 mai 1994

În vântul de nimeni stârnit

Marelui Blaga

Părinte, am venit la Tine, acasă
— şi eu locuiesc acum în Lancrăm,
alături de doi îngeri, doi pereţi
în alb, aur albastru, ceresc.
Am venit să Te aud.
Să Te văd, să tac *mut*
ca o lebădă sonoră.
Ne–ai spus: „În vântul de nimeni
stârnit…“ şi–n acest cuvânt
eu văd mişcarea Marelui
Anonim, pornit de Tine
spre noi, spre mine
Lasă–mă să intru–n
casa Ta deschisă pe dinlăuntru:
în vântul cuvântului.

Alba, Lancrăm,
Sebeş… 7 mai 1994

O veste, aştept

poetului Grigore Vieru

Începuse să plouă, iar eu
încă nu murisem.
Privesc prin geam, prin oglindă,
prin sicriu… şi o tăcere de lebădă.
Văd: cineva trece cu mâinile
exact în buzunar. Abia
acum mă simt bine,
foarte bine. De ce
să nu recunosc aceasta
fără *tortura obişnuită*
pretutindeni, în acest veac luminos
care pluteşte peste acoperişuri.
Plouă, mamă, fiule drag.
Aştept o veste fără cuvinte.

Alb Iulia,
7 mai 1994

Lui Nichita, azi şi mâine

Foaie verde de albastru,
m–a izbit un monstru astru.
N–am nevoie de albastru,
nici de monstru, nici de astru.
Am venit să–ţi spun, Bătrâne,
tot ce–mi este aur–lâne

Adam Puslojić văzut de Nichita Stănescu (1982)

şi durere astăzi, mâine,
din care Christos făcuse pâine
şi paharul plin de sine —
am rămas singur cu tine,
bre, Bătrâne, monstru–astru,
foaia neagră de albastru!

La Sebeş, 7 mai 1994

Schimbarea la faţă

Gânditorului Noica

Cum să aud, Doamne,
cuvintele Tale, mântuite
şi spuse numai Acestuia —
primul om lăsat să moară
în acest schit verde, sus
sub clopot, unde Nafora
(sau cum spune Ion: anafura!)
este împărţită de mine
şi–un câine, care ştie să cânte
„Doamne miluieşte Doamne“
şi eu, vocea mea, i-am spus
„Christos a înviat!“
şi plâng
privit de el, de Tine,
Sfânt Constantine!

Schitul „Schimbarea la faţă“,
8 mai 1994

Penultima

Atunci când auzi un clopot
bătând din perete,
Dumnezeu se ascunde–n tine
şi–ncepe lucrarea.
Creionul lui este hârtia timpului
cel negru.

M–am ascuns şi eu în Dumnezeu
pentru o clipă
luminoasă,
penultima.

Aud un clopot.

Bucureşti, 10 mai 1994

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

Democrația intelectualilor (IV)

3. Atitudinea mea, care i-a nedumerit, intrigat, dezamăgit, indignat pe atâția nu ar fi bine înțeleasă dacă nu aș confirma ceea ce deja se știe: că am fost și am rămas, neinfluențat de virajele altora, un om de stânga. Un *om* pur și simplu de stânga, nu un *om politic*, sau un *militant de stânga*. Nu m-aș înscrie în nici un partid actual zis de stânga, după cum nu m-aș înscrie în nici un alt partid. Sunt *sufletește* de stânga. Așa m-am născut și am fost educat, de mama și tata, de Dickens, Victor Hugo (cel din „Mizerabilii"), de Gogol, Dostoievski, Tolstoi și Cehov (autorul nuvelei „Gusev", de citit!), de Ibrăileanu și Rebreanu, de „Proștii" lui Rebreanu. Sunt de stânga pentru că sunt de partea celor slabi și nu a celor tari, a celor săraci și nu a celor bogați, a smeriților și nu a trufașilor, a „umiliților și obidiților" și nu a „demonilor", a oamenilor și nu a supraoamenilor, a celor „simpli" și nu a elitelor. Sunt de stânga pentru că nu-mi plac durii, fudulii, închipuiții, „stăpânii"; pentru că iubesc animalele; pentru că vreau ca toți morții să învie; și ca Dumnezeu să-i ierte pe toți; deoarece ideea *apocatastazei* lui Origen mă entuziasmează, ca și cuvintele lui Isaac Sirianul despre nemărginita bunătate a Domnului, pentru care păcatele oamenilor sunt ca un pumn de nisip azvârlit în mare! Și pentru că toată viața am fost, ca om și scriitor, *un propagandist al milei*, considerând egoismul o rușine. Sunt de stânga pentru că îmi plac filmele neorealiste italiene și filmele rusești, pentru că la un meci de box mă transpun și în situația celui căzut la podea iar la un meci de fotbal simpatizez cu outseider-ul. Sunt de stânga pentru că nu am fost niciodată (ca unii colegi, astăzi de dreapta) *gauchiste*. În fine, sunt de stânga pentru că aproape toți ceilalți sunt (se pretind) de dreapta!

Firește, și în această privință lucrurile sunt relative. Pentru că citeam, iar uneori — în scurta perioadă de liberalizare de la sfârșitul anilor '60 — chiar citam (se putea!) din Berdiaev și Șestov, Paul Georgescu a ținut să-mi notifice oferindu-mi o carte de-a sa cu dedicație, că „mă așteaptă la stânga". El mă considera deci de dreapta! Și uneori sunt de dreapta, în raport cu mitocanii de pildă. De cele mai multe ori, totuși, recunosc, mă simt, sunt de stânga.

La noi, în ultimii ani, cel mai bine a vorbit despre ce înseamnă dreapta și stânga Magdalena Bedrosian, într-o convorbire cu Andrei Grigor, publicată chiar în „Literatorul". Aș adăuga din partea mea doar că imanența Dumnezeirii transcendente, Întruparea, Mântuirea, *chenoza* Domnului Nostru Iisus Hristos, care „S-a deșertat pe Sine (de slava și de demnitatea Sa divină!), chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor" reprezintă ample, cosmice, infinite în timp și spațiu acte și operațiuni „de stânga". Căci în mod „normal" Prea Înaltul (mult prea înaltul) n-ar fi trebuit să se sinchisească de niște atomi nemernici ca noi. Și cu atât mai puțin să manifeste atâta interes, bunăvoință și răbdare față de oameni. Mergând până la sacrificarea (crucificarea) Unicului Său Fiu. Pronia, lucrarea lui Dumnezeu sunt deci și ele din vecii vecilor „orientate"! ∎

Expoziția Națională 1906, București, Turnul lui Vlad-Țepeș.

În Sipetul de întuneric al Dunării

A trecut în lumea veșniciei pictorul Vespasian Lungu. Originar din zona Obcinelor bucovinene, acuarelist de mare rafinament și profunzime, artistul se retrăsese departe de dezlănțuirile pătimașe ale acestui sfârșit de mileniu, trăind discret într-un oraș de la marginea Dunării în tovărășia picturii și a lecturilor esențiale. Vespasian Lungu avea această vocație a esenței, pe care, ca orice înțelept, deprinsese ușurința de a o găsi și știința de a o prețui. Când sufletul său se împătimea de o idee, pictorul îi lua cursul până la origini. Așa s-a făcut că, după ce i-a citit pe Noica și Steinhardt, a vrut să-i cunoască. Le-a câștigat prietenia devenind unul dintre apropiații acestor spirite care radiază spre noi cu intensitate. De aceea ni se pare mai potrivit ca acum, la despărțirea de Vespasian Lungu, să-l omagiem prin cuvintele lui *Constantin Noica*:

Câteva gânduri

Casa noastră nu e a noastră. Este a prietenilor — și a lumii. Șade frumos, atunci, să spunem ceva altora, așa cum prin portul nostru, prin expresia chipului nostru și prin cuvinte comunicăm ceva altora.

Am vrut să mă cufund în tăcere alegându-mi odaia de la Păltiniș, apoi când am văzut ca oamenii încep să caute societatea celui însingurat, m-am gândit că trebuie să ies întrucâtva din tăcere. Le-am spus și le spun ceva, ca să-l întâmpin pe pereții mansardei ce duce la odaia mea, o mansardă care mi-a amintit de la început de peștera Altamira.

Le-am spus anume și le spun, celor ce mă vizitează, că intră aici, la Păltiniș, în casa cuiva care reclamă pentru colțul lui de lume extra-teritorialitate; că se găsesc într-un loc unde zarva de mentă a lumii se stinge și unde istoria sfârșitului de veac — care în preajma anului 2000 este sub nivelul moral al anului 1000 — nu are curs. Trebuie să o luăm de la început. De la Altamira.

Am cerut unui prieten, pictorul Vespasian Lungu, să-mi trimită un elev care să picteze câțiva bizoni. Prietenul meu a avut o reacție extraordinară; a înțeles atât de bine gândul meu încât s-a hotărât să picteze bizonii el însuși.

Dar nu s-a mărginit la atât ci, preluându-mi artisticește gândul, l-a reproiectat pe zidurile scorojite ale mansardei unde știa bine că lucrarea sa nu va dura decât câțiva ani, și mi l-a restituit ca în folclor, cu sporul inventivității sale artistice.

Nici eu, nici maeștrii de la Altamira nu știam că din grupul de bizoni aruncați pe bolta peșterii la întâmplare se putea închega o poveste.

Pe cei trei pereți, ca pe trei mari panouri, Vespasian Lungu a schițat un fel de geneză a lumii.

Pe primul perete, o oaste de bizoni care pornesc la asalt, a redat ceva din avântul ființelor vii care încearcă să-și cucerească un spațiu de viață, spre a ctitori o lume.

Pe al doilea perete, lupta este pe sfârșite, iar în mijloc, bizonul dreptei chibzuințe, care nu consimte „tristețea de după victorie" își cheamă parcă tovarășii de viață, încins fiind de erosul ctitoriei.

Iar pe al treilea perete, cu o savantă compoziție, apare sub întruchipări variate liniștea de după tumultul scator, într-o lume așezată, unde până și o căprioară, ca la Altamira, își poate face blânda ei apariție.

Toate acestea mi le-a povestit Vespasian Lungu împletindu-și măiestria cu gândul meu frust. Spun tuturor tinerilor care vin să mă vadă că trebuie să ieșim din timpul rotitor spre a încerca să pătrundem, fiecare pe măsura sa, în timpul rostitor al creației; așadar al devenirii întru ființă.

Îți mulțumesc,
Vespasian Lungu
6-VIII-1986, Păltiniș

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Tineri poeţi

Zori

Dimineaţa aceasta este o falie a timpului.
Limbă n–aveam pentru plantele ce par
scăldate–n sânge; pentru cele–adânc
zăbovind
în sinele presimţirii. Mucenicie–i arta.
Vrednici acum nu suntem decât
să răsfoim registrele pătimirii.

Cu răcoare de muguri nenăscuţi ne tulbură
un Dumnezeu în ascundere. Limbă n–avem
decât pentru neînsemnate–alarme
care se iscă în noi şi preced vestirea.
Luceşte ca pielea unor întunecaţi bidivii
arcul încă nedesfăcut al forţei.

Poate porunca–i să adăstăm încă
răbdurii în tăcere ca în sământă.
Altul va fi impulsul spre cupa Graalului,
altul, numai al tău, altă destăinuire
îţi va plăsmui cuvântul şi umbra.

Dormi tu

Dormi tu, sângele curgă liniştit
ca râul între maluri de cimbru.
Astrul se dărui pietrelor şi scorburilor cu faguri,
astfel că noaptea e un răsuflet pârguit
care împarte balsamuri pe dâmburi.

Dormi tu, spre–a–mi ţine în echilibru veghea
poruncită de nu ştiu ce glas intern.
Nu dorm oare şi viezurii şi veveriţele
şi copiii de pripas în cotloane sub poduri
şi cuvântul sorţii larvă în înveliş
de limfă lunară? Alipeşte–ţi pleoapele!

Te voi ţine în văz când şi când
cum călătorul o amuletă de–acasă.
Dormi, îţi voi şlefui o lentilă magică,
îţi voi pregăti ceaiul, când mierlele
în evantaie acoperă pământul de taină.

Pauză în azuriul milei

Pauză în azuriul milei, unde şovarul
fără regret îngălbeneşte, freamătu–i
să se dilate ca flacăra; unde semne
în chip de plopi fulgeraţi ori pietre cu riduri
par a–ndruma într–un tainic ţinut;

şi procesiunile de furnici urmându–şi
secretele trasee; moartea cea bună
care mistuie trupul durerii lin
pentu ca suferinţa mai uşor s–o îndure;

pare a fi o rană invizibilă în luminiş,
par a se desface feşe de linişte albă dintr–o
ambulanţă;
veveriţe cărămizii pâlpâie în aluni;
un şoim împărătesc se roteşte;
şi frunzele urzicii strai bunului Isus par;
e tihna cerului în ochiul măgăruşului,
măgăruşul care–i un suflet:
numai la mângâiere răspunde...

***

Mai colindăm încă visând versul perfect,
un pic desueţi — cum se spune — facem popas
unde ghicim, după mai frageda iarbă,
mai fragedă şi mai violetă, mormântul mierlei.

Amărăciunea revoltei se topeşte în
mireasma aceea de cenuşă şi miere
dragă cerului de pe dâmburi.
Putere căpătăm prin supunere,
aderând tăcuţi la arborii de pe maluri,
la viaţa buburuzei pe–o tulpină de spânz;

şi în auzul nostru sunt fibre de cremene însorite
de care se–alipesc salamandre;
în auzul nostru se–mplineşte liniştea anului,
când ni se revelează tineri gheţari
cu păsări purpurii ostenite pe creştet.

In excelsis

Va fi acel vânt. Il vom numi Alcyon.
Pure esenţe va purta volatile răşine,
ecouri de stânci iubite de fulgere
şi poate parfumul eşarfei tale ce veşnic
îl voi asocia desprinderii şi uitării;

şi noi suind, ah, ieşind din memoria pătimirii,
din migrena celor cu gânduri prea ascuţite,
doar cu un vag regret ca o boare pe chip,
salutaţi de zburătoare seminţe de ferigă,
deasupra humusului roşu întunecat...

Adineauri

Adineauri împreună cu perechea dintâi.
Amăruie ora, părul tău de ploaia primăvăratecă
în holuri şi–n amintire
cum încă se zvântă!
Cât de demult! Puncte arzând pe orbita anului.
Clipe de ieri înflorind odată cu măceşii pe dâmb,
Pauze amnezice pentru a ocroti adâncul,
jurăminte ce n–au
vreme să–ncărunţească.

Încă se zvântă otavă părul tău,
dar acum în soarele negru miez de foc al
melancoliei.
Trăsături ale chipului tău pe faţa femeilor
pururi
mie streine, uzate de
aurul podoabelor.

Ploaia primăvăratecă profunziunea de nespus a
acelui moment.
Cât de demult! Ecloziune a numelor
ca vietăţi ale aerului.
Adineauri strânsoarea carnală a sufletelor,
pentru totdeauna în soarele stins.

Paul GON

Student la Omdurman

Cu cele perfectate de I. C. în Palimpsest
Mă prefac hotărât că nu Sunt
Mă identific cu statura, cu Laura din Est
Sunt Estul din triunghi.

Iată sumbrul cum adulmecă municipiul,
Cu sângele meu se face un test,
Mă plimb pe bulevardul numit Sudan,
Student la Omdurman.

La Mnemosina, nimic să mă divulge
Prin anticariat un timp se–mpiedică
Un cântec medicina mai îngână,
Deqa, iubita neagră din Khartum...

Cu cele perfectate de I. C. în Palimpsest
Stârnit botanic între culturi celebre
Mă identific cu statura, cu Laura din Est
Un melc sub zece mii de livre.

Meduze furate

Meduzele sunt nopţi cu totul albe
Şi poate transparenţa
Care divide chipul unui bou
Ele sunt totalul bărbii din picior,
Şi–al firului de păr din creştet.
Privite cum se mişcă,
Avid, tentaculare
Sunt ochi de leneş
Meduze cu veleităţi de şarpe
Sunt bulevardele în nordice oraşe
Limane de nisip
În gheţurile lor.
Ele sunt minusul bărbii din picior
Şi–al firului de păr din creştetul anterior
Ceva ce reprezintă
La centrul unui ou
Un pol geografic.
Calote glaciare sunt,
Damnate ilegal de–un creier
În ceva transcendental.

Mult prea propriu

Când trăiesc alături de nisip şi pământ
Hai, râde către mine că sunt abur negru.
Când mă cobor în vis şi mă clocoteşte cerneala
În vine mă roteşte un abur alb.

Spune, râde către aburul alb şi fă–l nebun
Locuieşte aburul negru la pândă într–un 6 april
S–a schimbat demonicul, sfântul
Într–un chip de blond heruvim.

Cu ochii deschişi sub crucea Sfântului Mihail
Treci abur îmbrăcat modern şi transparent
Te surprind şi–mi reţin pasul în oponenţă
Lent, îmi gresez turbanul şi cânt.

Cât de mult vă neţărmuresc trandafirilor
Om blestemat negru în oraşul latin,
Multe păcate ard în mine când mărturisesc
Sunt Spiritul Haric păgân.

Sunt mult prea propriu şi atât de mut
Împuşcat de o cască albastră
Numai tu eşti cu adevărat musulman
Dumnezeule
Căci iubesc creştinul ce m-a împuşcat.

Suferinţele erotice din Sf. Francisc

Nu m–am lecuit cu totul de sfinţenie,
Nici acum.
Hillar şi drept cu mine însumi
Nici nu ştiu
Mă îmbrac într–o tristeţe falsă
Sau sunt zbucium cu adevărat
Lângă templul construit
Este bazat pe umerii mai slabi
Cu aceste forţe care nu se văd
Succesul
Ci numai imagini din tine Femeie Sfântă Goală
Unde şi-a făcut Francisc
Templu cu Dumnezeu
Există în inimă un loc de plăcere
Mă închid singur cu diavolii
Fac pact cu simpla durere
Piaţa San Marco, unde Chiara
Mi–a adus aminte de tot
Piaţa Mihai Viteazul
Singur, fără bilet de parcurs către Eden
Formele mele pot fi şi nu pot fi.
La Budapesta am contemplat
Satanic Dunărea şi băutura
Şi am vorbit cu îngerii Crinului
La Assisi retrăiesc
La Cluj un hohot purificator Sunt
Idealul l–am renegat prin el
Idealul Meu
Căutarea mea i–am dat–o lui
Nu i se pare uşor, nici greu
Ieri am înnebunit cu totul
În faţa fraţilor sunt Sfânta Tu,
Iubesc prin genunchii mei
Senzaţia picioarelor tale fecioare
Un îndemn proscris desfătării
Sunt hainele mele de nebun.
Căutat de prieteni pentru acest fapt
Râd în sărăcia mea, moda.
Secolul meu originar
Cavernelor flămânde şi hoardelor
Haioase
Osemintele mele încă în viaţă.

Dorin CRIŞAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Toratora

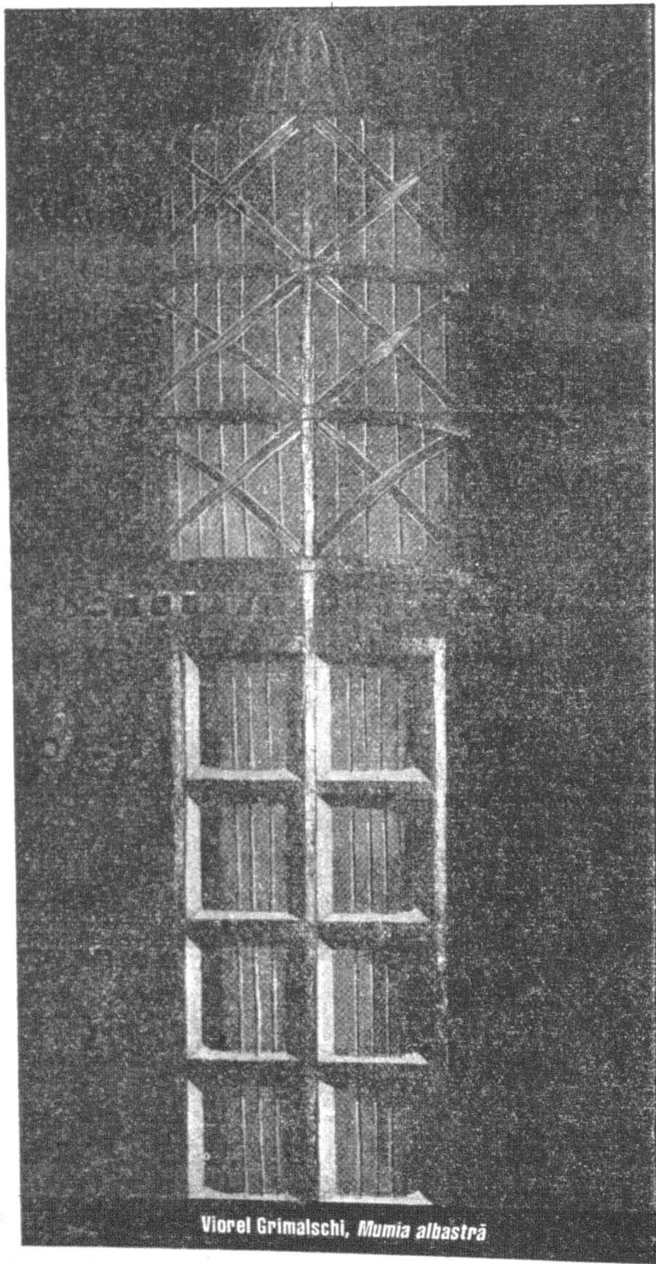
Continua să rămână pe cearşaful umed, uşor încreţit din cauza deselor zvârcoliri ale trupului, sub epiderma căruia bolboroseau minuscule gheizere. Părul castaniu, ondulat îi acoperea fruntea, ochii, obrajii, urechile, numai vârful nasului, buzele cărnoase, uşor depărtate, bărbia subţire erau libere. Cu piciorul drept trimise pătura pluşată lângă perete, încât cămaşa simplă din mătase roz, fără mâneci, răsucită în jurul corpului mic, abia acoperea jumătatea coapselor. Stătea pe spate cu piciorul stâng întins, cu dreptul îndoit, astfel că talpa acestuia atingea pulpa încordată a celuilalt. Mâinile se arcuiau de–o parte şi de alta a bustului, numai degetele lungi, fragile, cu unghiile sidefii, s–au apropiat crispate, tremurătoare, indecise de şoldurile ale căror contururi se evidenţiau fără pudoare. Dacă cineva ar fi privit–o dinspre capătul patului spre care vârful piciorului stâng se–ntindea încordat, ar fi fost tentat să creadă că are în faţa ochilor o fotografie culcată, în care este surprinsă o balerină executând tulburătoare şi vertiginoase piruete. De sub firele castanii ale părului ondulat ochii mari, de culoarea stânjeneilor, se străduiau să privească, fără sorţi de izbândă, peisajul însorit din tabloul vechi, ale cărui rame purtau maiestuoase patina timpului.

Buzele cărnoase şi câţiva muşchi faciali au încropit un zâmbet fals. Atunci a simţit o undă de durere în capătul sternului, poate în partea superioară a abdomenului. Întrerupse respiraţia mai multe secunde, apoi o reluă cu maximă încordare, ca să constate, în final, că totul a fost, de fapt, o părere, o iluzie dureroasă prilejuită de starea apatică în care se claustrase aproape fără contribuţia propriei voinţe. Nu reuşea să–şi pună ordine în gânduri, mai precis exista unul negru, ca un corb uriaş, care alunga ori distrugea gândurile mai luminoase. Îşi aminti eseul citit mai demult despre specia de corbi din pădurea Babadag, descrisă de Dimitrie Cantemir în *Istoria Imperiului Otoman*. În traducere liberă din limba turcă, „Babadag“ înseamnă „Tatăl munţilor“. În pădurea Babadagului, afirma cu seriozitate Cantemir, trăia o colonie numeroasă de corbi foarte mari, ale căror pene aveau însuşiri de–a dreptul miraculoase. Dacă o săgeată ornată c–o astfel de pană ar fi fost introdusă în tolba unui inamic, unde s–ar fi aflat săgeţi ornate cu pene de corbi obişnuiţi, ori de alte păsări, pana miraculoasă ar fi distrus în scurt timp celelalte pene şi săgeţi, făcându–le pe acestea din urmă impracticabile. Tot astfel gândurile ei frumoase, abia născute, îşi pierdeau vlaga şi puterea volitivă în atingere cu acel gând ucigaş, cu puteri miraculoase, ca ale penei de care vorbea Cantemir. Acel gând continua să triumfe sub fruntea largă, ca un dictator în propriul său principat.

Îşi amintea după–amiaza aceea înăbuşitoare, când încă nu se presimţea adierea răcoroasă a aerului, care, de câtva timp, însoţea serile şi nopţile. Stătea la umbră, pe o bancă lungă vopsită, la începutul primăverii, sub un castan uriaş a cărui umbră deasă era o binefacere în zăpuşeala sufocantă. Îndată parcul dispăru şi în jurul Torei se întindea, de data aceasta, pustiul, pustiul adevărat, cu nisipul lui nesfârşit, formând pe alocuri dune mai mici şi mai mari. Era îmbrăcată numai în cămaşă de noapte roz, subţire ca epiderma, şi dansa cu picioarele goale pe o placă de ciment fierbinte, încât tălpile şi vârfurile degetelor se băşicară, atingerea de suprafaţa netedă, ca o vatră de cuptor încins, devenea tot mai insuportabilă. Dansa fără contenire şi oboseala nu–şi făcuse încă lăcaş în trupul ei, executa mai cu seamă paşi de balet cu nebănuită dezinvoltură, iar muzica se auzea peste tot în aerul fierbinte. Prin apropiere trecu într–o linişte desăvârşită o caravană. Cămilele păşeau alene, indiferente la caniculă, pe spinările lor se aflau baloturi uriaşe şi beduini slabi, cu bărbi sure, cu turbane voluminoase, ale căror chipuri trădau oboseala şi chinurile pricinuite de drumul nesfârşit, precum şi totala lipsă de interes pentru balerina enigmatică. Caravana dispăru printre dune şi Tora simţi o adiere răcoroasă. În jurul ei nisipul dispăru, placa de beton se metamorfoza în iarba grasă, câţiva copaci, inclusiv castanul uriaş apărură ca prin farmec, iar alături apele freatice au răbufnit în mica oază, formând un izvor binecuvântat. Se aşeză în genunchi pe covorul moale de iarbă, bău apă binefăcătoare, apoi îşi spălă faţa şi pieptul scăldat de sudoare, îşi răcori tălpile de pe care băşicile dispărură îndată.

Acolo, sub umbra castanului, trebuia să vină el, însă sosi un beduin pricăjit, adus de spate ca un semn de întrebare, cu nasul uriaş, acvilin, cu pletele albe şi moi, ca de spumă, cu barba uriaşă până mai jos de brâul decolorat care strângea halatul de in, descheiat la piept, lăsând să se vadă firele groase de păr sur, crescute aproape pe întregul torace. Avea în spate un sac murdar şi cârpit în câteva locuri, încărcat pe jumătate. Gâfâia din cauza oboselii şi aşeză îndată sacul pe iarba oazei, îşi şterse fruntea cu mâneca largă, apoi luă turbanul peste care se depusese o pulbere fină, îl scutură grăbit şi se târî de–a buşilea până la izvor; îşi scufundă faţa în apa cristalină, apoi tot capul, mai apoi îşi răcori gâtul şi pieptul mic cu apa ridicată în căuşul palmei. După ce se linişti aruncă din picioare sandalele rupte, îmbibate cu nisip, şi se scărpină cu multă plăcere între degetele uriaşe, umezite de transpiraţie. Scoase din sac un fel de faţă de masă decolorată şi peticită, o întinse alături, ascultând smerit muzica ruşinoasă a propriilor intestine goale. Tora privea uimită că în loc să aşeze pe pânza aceea de–ale gurii, scoase din sac oglinjoare înrămate, piepteni multicolori, fluiere, păsări şi animale din lemn şi pământ, baticuri, bluze de celofibră, elastice, praştii, inele din aluminiu şi bronz, cărţi de joc, cutiuţe cu alifii şi pudră, buruieni de leac, brăţări şi mărgele din sticlă, os, alamă. În timp ce se aşeza, privea spre tânăra domnişoară cu coada ochiului, satisfăcut că pe faţa ei constata uimire. Începu să fredoneze un cântec oriental, tuşea să–şi dreagă glasul, scuipa în palme şi le freca una de cealaltă, exteriorizându–şi astfel bucuria, a cărei cauză numai el însuşi o cunoştea. Schimbă câteva obiecte între ele, mută altele spre zone periferice, pentru a mări astfel spaţiul liber de pe pânză. În cele din urmă scoase din sac o cutie veche din lemn, cu capacul perforat în câteva locuri, o aşeză atent în spaţiul rezervat dinainte şi imediat aduse la vedere o muzicuţă ruginită, o şterse cu palma, apoi de mânecă şi începu să sufle în ea, auzindu–se astfel desluşit acelaşi cântec oriental fredonat ceva mai înainte. După aceea a vârât instrumentul înapoi în buzunarul interior al halatului, se aplecă asupra cutiei, încât barba o acoperi aproape în întregime, înălţă fruntea, întinse mâinile, ţinând palmele orizontal cu cerul, şi, cu ochii închişi, slobozi un geamăt binecuvântat. După ce a ridicat încet capacul, a ţâşnit în secunda următoare un cap de şarpe, ca şi cum ar fi fost împins de un resort instalat în cutie, iar limba despicată vibra fără contenire. Tora se apropie, avu intenţia să fugă, însă contrar impulsului cerebral, a rămas pe loc, simţind cum cresc în intensitate bătăile inimii ei. Bătrânul zâmbea cu subînţeles, coborî palmele atent în cutie, le vârî sub colacul fierbinte şi scoase astfel reptila pe nisip. Teama, uimirea, groaza rodeau cu lăcomie din sufletul unicului martor existent în pustiu. Lăsat jos, şarpele s–a–ncolăcit pe piciorul drept al stăpânului, iar acesta şi–a sumecat mânecile largi ale halatului, şi–a netezit cu palmele barba şi pletele, a lipit de buze arătătorul mâinii drepte şi a sâsâit întocmai blândului şarpe, care, încurajat, şi–a intensificat fluieratul.

Bătrânul necunoscut căuta privirea fetei, ai cărei ochi îngroziţi se dilatau tot mai mult. Scoase dintr–un buzunar interior al halatului o broscuţă care stătea ghemuită de frică în palma lui şi avea unul dintre picioarele posterioare legat cu o sfoară suficient de lungă. Vorbi tărăgănat: „Priveşte, priveşte, domnişoară Tora! Priveşte cum îşi bate joc de tine dragostea, iubirea ta nestăvilită…“ Scutură piciorul drept să determine reptila să coboare şi vorbi fără încetare, concentrându–şi atenţia de data aceasta asupra exemplului ce urma să–l arate domnişoarei. Fata se–ntrebă, la un moment dat,

Viorel Grimalschi, *Mumia albastră*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

cum de-i cunoaşte prenumele, însă atenţia i-a fost capacitată definitiv de bătrân şi de cele două animale. Necunoscutul apropia binişor brotăcelul cât o nucă de gura larg deschisă şi fără dinţi a bătrânei târâtoare, în timp ce aceasta aştepta indiferentă ca micul patruped să vină mai aproape. Când a socotit că a sosit momentul cel mai potrivit, şarpele a-nhăţat prada, străduindu-se să o înghită. Bătrânul trăgea acum de sfoară, scoţând precaut batracianul liliput din gâtlejul slăbit. Extenuat, şarpele închise gura îşi sprijini botul de pământ, rămânând astfel întins minute în şir. „Aşa te chinuieşte şi pe tine dragostea, drăguţă“, reluă străinul, „adică şarpele spurcat care se numeşte iubire. Se zice că dragostea este sora mai mică a prieteniei. Eu aş spune că dragostea e sora nebuniei. Numai nebunii, drăguţă Tora, sunt în stare să îndure chinurile ei...“. Tora simţea cum i se umezesc ochii şi cum obrajii îi sunt inundaţi de lacrimi... îşi frecă neliniştită palmele umede, îşi acoperi genunchii cu poalele cămăşii, îşi muşcă buza inferioară, reacţii pe care bătrânul le înregistra cu maximă atenţie, auzea chiar slabele suspine pornite din pieptul domnişoarei încremenită de durere. Spuse târziu: „Credeam că-mi aduci veşti de la logodnicul meu. Priveşte inelul de logodnă. El spunea că inelul acesta este toboşarul care anunţă căsătoria noastră... Aşa spunea odată. De ce n-a sosit el?“ Beduinul râdea silnic şi scoase dintr-un buzunăraş un inel identic cu cel purtat de Tora. I-l dădu potolindu-şi râsul, fară să-i ofere vreo explicaţie. Fata rămase stupefiată, de aceea nu întrebă nimic, nici chiar atunci când necunoscutul îşi adună lucrurile în grabă şi dispăru printre dunele de nisip.

Din aceeaşi direcţie se auzi strigată de o voce nevolnică. Rămase nemişcată, bătăile inimii se amplificau şi când îşi scrâşni dinţii, a simţit boabele fine de nisip strivindu-se sub menghina lor. Abia după ce-şi mai auzi prenumele de două ori, şoptit fără pauză, ca şi cum aşa ar fi fost corect, tresări, amintindu-şi din nou vocea beduinului: „Aş spune că dragostea e sora nebuniei...“. Iarăşi vocea de dincolo, „Toratora! Toratora!“ gemetele înfundate, respiraţia precipitată, metamorfozată curând în horcăit domol. Ca şi *atunci*, simţea cum i se umezesc ochii, iar obrajii îi erau inundaţi de lacrimi. Se ridică alene în capul oaselor, scutură capul ca părul să revină în spaţiul lui firesc, depărtă pleoapele scoţând astfel genele din micile zone inundate de lacrimi, tot astfel cum firele de orez sunt desprinse din apa băltită, cu picături rătăcite pe tulpinele fragile. Sări din pat precipitată, c-un singur pas ajunse lângă halatul de mătase, aşezat pe umeraşul subţire. Întâi luă batista din buzunarul larg, tamponă ochii apăsând batista cu prudenţă, îşi şterse apoi cu aceeaşi grijă obrajii, după aceea îmbrăcă halatul şi astfel pregătită zăbovi câteva minute în faţa oglinzii, reuşind să-şi tempereze ritmul respiraţiei. Porni destinsă şi când ajunse în cealaltă cameră, lângă patul unde zăcea bărbatul care tocmai avea nevoie de ea, zâmbetul cel trist înflori ca un cactus. O înfioră privirea lui, în care femeia desluşi mustrare, rugăminte, căinţă, adoraţie, ură. „La ce bun!“ îşi spuse, însă prenumele ei, gemut mai mult decât şoptit, a convins-o să-i sară iarăşi în ajutor... Privea stupefiată cum bărbatul de pe pat îmbătrânea miraculos. Avea acum pielea zbârcită, spatele se încovoiase ca un semn de întrebare, în jurul capului se înfăşura turbanul acoperit cu praf fin de nisip, iar părul castaniu, tuns scurt, creştea necontenit, devenind adevărate plete albe şi moi. Se-ntoarse brusc, oferind ochilor înmărmuriţi ai Torei barba sură, toracele scobit, din care creşteau şi se-ndeseau fire groase de păr. Pijamaua dispăruse, locul ei luându-l halatul de in, strâns la mijloc de brâul decolorat. Sub nasul uriaş, acvilin, abia se născu un zâmbet cocârjat, buzele se mişcau fără întrerupere, îmbrăcând cu sunete numele ei pronunţat fără încetare: „Toratora... Tora... Taroto...“. Femeia simţea cum o învăluie un sentiment nedefinit, rece, moale şi umed, ca o aripă uriaşă de liliac, în timp ce lacrimile i se cristalizau sub pleoape. Era convinsă că dintr-un moment în altul din pieptul atrofiat o să apară şarpele hipnotizat, acesta se va metamorfoza într-un copac, care, la rândul lui, va lua chipul bărbatului misterios, la care ea a renunţat demult.

Viorel Grimalschi, *Maica protectoare*

Mircea Ioan CASIMCEA

Fetele din sala de lectură

Se înserează: numărul cititorilor a scăzut şi s-a făcut plăcut şi intim în sală.

Mă înfund mai bine în scaun şi continui să citesc. E târziu şi examenul bate la uşă.

– Scuzaţi-mă: folosiţi cartea aceasta? Trebuie să strâng cărţile... E una din fetele din sala de lectură, fete care îşi încep munca de cum se-nserează, desfăşurându-şi-o apoi până la ora închiderii bibliotecii.

Şefa cea mare, o bătrână tipicară şi corectă, care nu admite abateri de la reguli — pentru ea toţi fiind, fără deosebire, cititori —, a plecat la ora prânzului, dându-le în grijă sala şi instruindu-le sarcinile de după-amiază.

Deşi îndeplinesc aceeaşi funcţie şi primesc acelaşi salariu, fetele sunt foarte diferite între ele. Reprezintă cele patru puncte cardinale ale sălii de lectură.

Un amurg filmat în tehnicolor se poate viziona prin ferestrele mari, care scânteiază ca nişte vitralii. Cum stau aşa şi citesc, aud deodată prin aer primele acorduri ale unei melodii. Din cele patru colţuri ale sălii, strălucitoare în straiele lor sărbătoreşti, îşi fac apariţia fetele, împingând fiecare câte un cărucior mic de zinc.

Cărucioarele sunt pline cu flori şi alunecă întocmai ca nişte sănii pe parchetul sălii. Fetele prind să danseze, unduind printre mese şi cititori şi strângând cărţile.

Sunt cărţi părăsite, ai căror cititori au plecat de mult; Fetele pirietează cu cărţile în braţe, aşezându-le pe cărucioare, şi apoi pleacă cu ele.

În urma lor a rămas doar un parfum, o nelinişte, ceva ciudat, ca de plecare, şi s-a întunecat.

Cititorii şi-au aprins lămpile de masă, lămpi galbene, roşii şi verzi şi citesc de zor. În curând se va închide şi fiecare se grăbeşte să termine ceea ce are de citit. Doar lampa mea e albastră: nu ştiu cum s-a făcut să am o lumină atât de diferită de-a celorlalţi.

Fetele îşi fac iar apariţia, începând pregătiri speciale: nimeni, niciodată, n-a înţeles sensul decorării sălii tocmai la ora închiderii. Totul devine atât de frumos, parcă ar fi un naos de biserică în sărbătoare, dar când ţi-e lumea mai dragă, se-nchide şi trebuie să pleci.

Îmi dau seama că ar fi mai bine să plec înainte de-a fi ele gata, dar tentaţia contemplării fetelor împodobind sala şi piruetând printre rafturi e prea mare şi rămân.

Privirea mea obosită le urmăreşte, hipnotizată, mişcările. Afară e noapte şi în curând va suna de închidere.

... Fetele s-au avântat din nou în dans.

E un soi de mazurcă, partenerii nu se-ating, ci dansează faţă în faţă ceremonioşi. Scena în juru-mi se goleşte şi un fascicol de lumină o străbate ca un proiector.

Venind din nord, prima se apropie de mine o fată înaltă, cu părul roşcat. Cu mişcări caraghioase, dansează în jurul mesei mele, dându-mi de înţeles că trebuie să mă pregătesc de plecare. Scoate nişte marionete, miorlăie în locul lor, le agită şi în timp ce spectacolul e în toi, îmi fură câte o carte, fluieră şi la sfârşit ascunde paiaţele la loc, făcându-mi cu ochiul, semn că va fi bine.

Când am înţeles că sunt tras pe sfoară, ea îmi strânsese toate cărţile, afară de trei, pe care mi le apăr cu disperare, invocând examenul de mâine.

Când încep să ţip, se sperie şi fuge.

Au mai rămas puţini cititori: majoritatea au dispărut fără urme.

Câteva veioze mai ard izolate, pe aici, pe colo...

... O a doua fată intră în fascicolul luminos, dinspre sud, dănţuind bolero. Îi spun că nu pot pleca, că am de dat nu un simplu examen, ci tocmai Examenul final, toţi profesorii mă vor aştepta mâine, reuniţi în consiliu. Îi spun să telefoneze, să se convingă că nu mint, îi indic un număr, dar nimeni nu răspunde la capătul firului.

Ea revine şi mă roagă să ies, îi cer un răgaz în numele dragostei de oameni, ea se-ntunecă şi-mi interzice să pronunţ acest cuvânt: odată – de mult şi totuşi parcă e ca astăzi — s-a îndrăgostit de un cititor şi l-a reţinut în bibliotecă, să lucreze şi el undeva, într-o sală vecină. Acolo, el a părăsit-o fugind cu o cititoare...

— Şi ce s-a ales cu iubitul tău şi cu acea cititoare? întreb eu.

— Au fost transformaţi în cărţi, toţi cititorii pot citi în ele povestea vieţii lor, numai eu am rămas nescrisă şi sunt condamnată să rămân veşnic aici, să strâng cărţi şi oameni...

S-a cufundat şi ea în umbră şi încă o carte mi-a dispărut. Le strâng la piept pe ultimele două.

... E întuneric aproape în sală, când vine la mine o a treia.

E frumoasă ca o dimineaţă de aprilie, poartă o rochie tiroleză brodată cu trandafiri roşii şi împodobită cu un guler de dantelă albă. Se apropie valsând şi-mi zâmbeşte:

— Trebuie să te scoli şi să pleci. Hai cu mine! Eu nu lucrez aici: am venit special pentru tine, să te conduc afară. Cărţile sunt o prostie, nu în ele constă fericirea. Renunţă la tot şi vino... Îmi ia o carte şi mi-o rupe râzând, mă mângâie şi mă trage de mână...

Sunt gata s-o urmez, când uşa camerei din fund se deschide şi o voce de bărbat se răsteşte:

— De ce întârzii atâta? Cât timp îţi trebuie?

... Sunt aşezat iar: mi-am vârât în inimă ultima carte şi mă ţin cu mâinile de masă. Nu voi pleca de aici, orice s-ar întâmpla. Sala e goală şi doar la masa mea arde lumina. Minunata mea lumină albastră.

Prin ferestre se văd visele pâlpâind: reflexele lor joacă în faţa mea, închipuind felurite arătări.

... Dinspre apus, ultima fată se apropie într-un dans ciudat şi complicat. E înveşmântată în alb din cap până-n picioare, un voal acoperindu-i faţa. Se roteşte de multe ori în jurul meu, fără cuvinte, şi masa mea parcă prinde să se rotească şi ea, la rândul ei, printre mese...

Se opreşte brusc, scoate repede o cheie de aur din sân şi-mi deschide inima: îmi ia de-acolo ultima carte şi o pune pe masă. Se aşează tăcută lângă mine şi începem să o răsfoim. E o carte de poveşti, fără text, doar poze, multe poze colorate. Trecem iute peste cele cu zmei şi balauri, draci şi vrăjitoare — nu e bine că priveşti astfel de vedenii la ore târzii — şi treptat, treptat, imaginile se luminează, culorile devin tot mai pastelate, azuriu şi roz, îngeri şi zâne, spiriduşi şi fluturi şi într-o poiană cu crini uriaşi, doi copii ce râd, ţinându-se de mână, fericiţi...

Faţa fetei s-a descoperit şi în acel moment un pavilion de porţelan albăstreşte la marginea unui lac şi doisprezece bătrâni identici înaintează spre mine cu privirile încremenite, ieşind din pagină pe o poartă de răcoare...

Fata m-a sărutat şi s-a făcut atunci întuneric deplin în sala de lectură. Şi frig.

Ce tare au fulgerat ochii fetei! Ca un munte care se năruie în vis.

Saint TOBI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

23 august 1944 în disputa Iuliu Maniu — Gheorghe Tătărescu

La 1 iulie 1945, Gh. Tătărescu — viceprim-ministru și ministru de externe în guvernul dr. Petru Groza — într-o cuvântare rostită la deschiderea lucrărilor Congresului general al Partidului Național-Liberal (disident), trecând în revistă situația politică din țară a făcut și unele referiri la preliminariile actului de la 23 august 1944.

În contextul prezentării demersurilor opoziției antifasciste din România pentru încheierea unui armistițiu cu Aliații, Gh. Tătărescu s-a referit atunci și la împrejurările în care generalul Aurel Aldea primise, la 17 august 1944, împuternicirea P. N. Ț., P. N. L., P. S. D. și P. C. R., partide reunite în Blocul Național Democratic, pentru a trece linia frontului în Rusia și a semna „actul de armistițiu conform propunerilor făcute de Aliați și ameliorărilor consimțite ulterior de guvernul sovietic" (document a fost publicat pentru prima oară în *Magazin istoric* nr. 8/1992).

Generalul Aldea nu și-a mai putut îndeplini misiunea, situația de pe front precipitându-se, câteva zile mai târziu, de altfel, având loc și arestarea mareșalului Ion Antonescu și ieșirea României din războiul antisovietic.

Gh. Tătărescu în discursul amintit încerca să sugereze că el însuși ar fi putut realiza ceea ce n-a mai putut îndeplini generalul Aldea, chiar cu aproape o lună înaintea acestuia. Iată ce susținea Tătărescu: „înștiințarea către guvernul Uniunii Sovietelor referitoare la constituirea coaliției naționale democrate a fost comunicată prin marele nostru prieten, președintele (Republicii Cehoslovace, 1940–1945, aflat în exil la Londra — *n.n.)* Beneș, de către agentul de legătură, colaboratorul meu, Richard Franasovici (aflat în Legația României din Berna — *n.n.)*.

În ziua de 21 iulie — continuă Gh. Tătărescu — Fransovici îmi comunică telegrafic, prin Ministerul de Externe, că guvernul Uniunii Sovietice mi-a transmis, prin președintele Beneș, invitațiunea de a veni la Moscova împreună cu delegații coaliției pentru a discuta condițiile ieșirii din război a României și ale armistițiului.

Această telegramă nu mi-a fost niciodată remisă.

Nenorocitul care conducea în acel moment Ministerul Afacerilor Străine (Mihai Antonescu — n.n.), luând probabil și adeziunea consilierilor săi care erau în directe legături cu dl. Iuliu Maniu, a crezut de bine să nu-mi comunice textul acelei telegrame pe care Franasovici avusese imprudența să i-o adreseze pentru a-mi fi înmânată (cf. *23 august 1944 Documente vol. IV, București 1985)*.

Tot Gh. Tătărescu afirma cu același prilej că, dacă ar fi primit telegrama respectivă, în trei zile delegații coaliției naționale democrate „ar fi putut străbate liniile românești și liniile sovietice și în alte câteva zile ar fi fost la Moscova", iar armistițiul, „un armistițiu încheiat în alte condițiuni, ar fi putut fi semnat la sfârșitul lui august".

Având în vedere condițiile extrem de dificile în care evoluau negocierile cu sovieticii, este greu de crezut că lucrurile ar fi mers altfel, în sensul sugerat de Tătărescu. Oricum, afirmațiile sale au primit riposta lui Iuliu Maniu, care într-o declarație pentru reprezentanții presei străine din București, în iulie 1945, a făcut precizările pe care le socotea necesare.

De asemenea, afirmațiile lui Gh. Tătărescu au primit replica lui Gr. Niculescu-Buzești, fost director al cifrului în Ministerul de Externe, el însuși implicat în tratativele cu Aliații, apropiat al suveranului și al lui Iuliu Maniu și care fusese vizat în amintitele aserțiuni. Ambele documente se păstrează la Arhivele Statului din București, Fond Vasile Stoica, dosar I/225, filele 1–16.

Reproducem atât declarația lui Iuliu Maniu, cât și scrisoarea lui Gr. Niculescu-Buzești, ambele mărturii socotindu-le semnificative pentru înțelegerea contextului în care s-au pregătit și desfășurat evenimentele din urmă cu cinci decenii, generatoare încă de atunci de dispute și controverse.

„Solicitat de mai mulți gazetari din străinătate în legătură cu afirmațiile recente ale d-lui Tătărescu, domnul Iuliu Maniu a făcut următoarele declarații:

Dl. Gh. Tătărescu, la o adunare publică, a continuat atacurile d-sale împotriva mea, înșirând o serie de afirmațiuni, cu totul neadevărate, și trăgând din ele concluziuni absolut false.

Cu toate că nu este în obiceiul meu de a răspunde atacurilor îndreptate împotriva mea, de astă dată, calitatea oficială de care s-au bucurat declarațiile sale, la radio și în presă, precum și împrejurarea că d-sa debitează o serie de neadevăruri, care ar putea să inducă în eroare lumea de bună credință, mă determină să răspund, de astă dată foarte pe scurt, așa cum îmi permit împrejurările în care se găsește astăzi chinuita noastră țară. Astfel:

Nu este adevărată afirmația d-lui Tătărescu că eu aș fi împiedicat un Consiliu de Coroană, inițiat de d-sa, pentru a decide scoaterea țării noastre din război, Nu eu, ci Majestatea Sa (regele Mihai I — n.n.), în înalta lui înțelepciune, a constatat și pe drept că traducerea în fapt a unei atare inițiative, în țara ocupată de nemți, ar fi provocat imediata arestare a întregului Consiliu și chiar consecințe mai grave și mai cu seamă ar fi însemnat compromiterea oricărei acțiuni ulterioare.

Nu este adevărată afirmația d-lui Tătărescu că eu aș fi amânat acțiunea mea pentru încheierea armistițiului. Dimpotrivă, eu am fost acela care am desfășurat din primul moment o acțiune publică împotriva germanilor și a dictaturii fostului mareșal Antonescu. Și aceasta pe vremea când dl. Tătărescu se simțea foarte bine în compania fostului mareșal și era cu desăvârșire absent în lupta politică ce se ducea, cu riscuri însemnate pentru salvarea României. De altfel, în momentul când dl. Tătărescu încerca înjghebarea unei alianțe sub patronajul fostului ministru de externe, Mihai Antonescu, acțiunea întreprinsă de mine era serios avansată.

Nu este adevărat că eu aș fi determinat reținerea unei telegrame adresată d-lui Gh. Tătărescu, din străinătate. Acțiunea d-lui Tătărescu prezenta pentru mine prea mică importanță și prea puține garanții de seriozitate, ca să mă ocup de asemenea chestiuni, străine — de altfel — și de interesele și de obiceiurile mele.

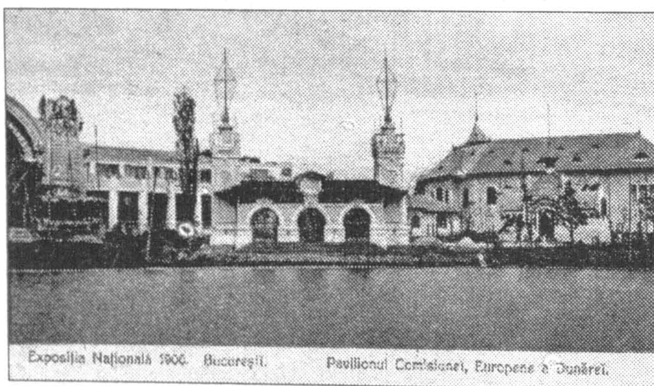
Nu este adevărat că eu aș fi întârziat plecarea d-lui general Aldea la Moscova. Dimpotrivă, eu am fost cel dintâi care am semnat împuternicirea d-lui general Aldea de a trata cu puteri depline în numele Partidului Național-Țărănesc, condițiunile armistițiului.

Dl. Tătărescu conducea și atunci, ca și astăzi, disidența Partidului Național Liberal și era evident că eu și Partidul Național-Țărănesc, făcând abstracție de la celelalte motive, nu puteam încheia o înțelegere cu o disidență răzvrătită.

Eu am făcut însă o înțelegere politică prin formarea Blocului Național-Democratic cu Partidul Național Liberal, cel dintâi care s-a alăturat fără ezitare acțiunii pe care am introdus-o, cu Partidul Comunist și cu Partidul Social-Democrat, în scopul organizării unei acțiuni serioase pentru scoaterea României din Axă și pentru luarea imediată a unui contact direct cu Națiunile Unite. Am rugat pe marele patriot, prințul Barbu Știrbey, să plece în străinătate și d-sa a plecat, urmat de dl. Constantin Vișoianu, și amândoi au dus stăruitoare tratative cu reprezentanții oficiali ai Națiunilor Unite și, în special, cu reprezentantul Rusiei Sovietice.

Aceste tratative au dus la un bun sfârșit, astfel încât la 13 aprilie 1944 preliminariile armistițiului au fost stabilite. Evident deci tendința Partidului Național-Țărănesc și năzuința mea activă în realizarea unei înțelegeri cu Rusia Sovietică cu scopul scoaterii României din orientarea politicii nefaste a ex-mareșalului Antonescu. Pentru acest scop, întreg Partidul Național-Țărănesc a adus jertfa zecilor de prieteni întemnițați, internați și în unele cazuri chiar supuși unui adevărat martiraj.

Pe dl. Tătărescu și pe prietenii d-sale nu i-am văzut nicăieri în arena luptătorilor, sau în serviciul tendințelor pe care le afișează astăzi.

Expoziția Națională 1906. București. Pavilionul Comisiunei Europene a Dunărei.

După cum se vede, afirmațiile d-lui Tătărescu sunt cu totul neadevărate și lipsite de temei.

Totuși, dl. Tătărescu spune adevărul, atunci când afirmă că am refuzat să colaborez cu d-sa și că am respins oferta d-sale de a pleca împreună la Moscova.

Într-adevăr, dl. Tătărescu mi-a propus, în anul 1943, să intru cu d-sa într-o acțiune comună și spre acest scop să realizăm o „Uniune sacră pentru salvarea Țării". Este adevărat că am refuzat această propunere. Motivele refuzului meu le-am comunicat în trei scrisori continuative a căror publicare a fost oprită de cenzura guvernului Antonescu. Dacă s-ar publica acele scrisori, opinia publică românească ar putea constata motivele care m-au îndreptățit să nu admit o colaborare cu dl. Tătărescu.

Se știe că dl. Tătărescu a introdus, ca umil servitor al ex-regelui Carol II, regimul de dictatură în România, deși d-sa declarase cu emfază cu câteva zile mai înainte că „numai proștii și nebunii se gândesc la dictatură".

Desigur, că odată ce era încheiat, prin stăruințele distinsului bărbat de stat, prințul Barbu Știrbey, la Cairo, și ale colaboratorilor lui, un preliminariu de armistițiu, la 13 aprilie 1944, propunerea d-lui Gh. Tătărescu de a se iniția, în luna mai 1944, o acțiune pentru încheierea unui armistițiu a fost cu totul inutilă și tardivă și nu putea să aibă decât un caracter comic.

Nu mai puțin comică este atitudinea de astăzi a d-lui Tătărescu, prin care d-sa încearcă să producă impresia că ar fi voit să facă ceva, când în realitate d-sa a rămas într-o postură cu totul pasivă. Inactivitatea d-sale nu poate fi justificată de împrejurarea că și-a găsit colaboratori, nici patroni, cu toate că i-a solicitat. Refuzul pe care l-a întâmpinat era firesc dat fiind trecutul și defectele d-sale din care e suficient să menționăm lipsa de consecvență. Pentru aceleași motive, am refuzat să colaborez cu dl. Tătărescu atât în opoziție cât și în guvern.

Este adevărat, mai departe, că dl. Tătărescu mi-a făcut propunerea să inițiem împreună o călătorie la Moscova și, este adevărat, am refuzat această propunere. Am refuzat-o deoarece credeam că o astfel de încercare m-ar pune și pe mine într-o situație ridicolă și că un eventual demers făcut într-o astfel de companie se va solda, din cauza d-lui Tătărescu, cu insucces ușor de prevăzut.

Într-adevăr, nu am putut admite să fiu însoțit la Moscova de dl. Gh. Tătărescu, patronul de la Tatar Bunar, organizatorul exceselor antisemite, stâlpul regimurilor dictatoriale, exponentul politic net antisovietic și omul sub a cărui guvernare au fost internați și încarcerați sute de comuniști în frunte cu conducătorii lor.

Nu am crezut că persoana cea mai potrivită pentru a trata armistițiul nostru este dl. Gh. Tătărescu, care în plin Consiliu de Miniștri a declarat că s-a început veacul german și că stăpânirea anglo-saxonă s-a prăbușit. Dl. Gh. Tătărescu, care la 20 iulie 1940 a prezidat denunțarea garanțiilor anglo-franceze date României și a decretat oficial schimbarea orientării noastre externe, vorbind în Consiliul de Coroană pentru dictatul de la Viena. Dl. Tătărescu care mai înainte, în calitate de președinte al Consiliului, a fost primul care a

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

schimbat politica noastră externă îndrumând-o spre Axă. Dl. Gh. Tătărescu, sub a cărui guvernare a fost încurajată mişcarea legionară, nu era omul potrivit ca să trateze pacea cu Aliaţii.

Prietenia d-lui Gh. Tătărescu faţă de Rusia Sovietică pe care o afişează mereu astăzi este de dată foarte recentă şi de origină cât se poate de obscură. D-sa îşi constituia un merit din împrejurarea că sub guvernarea d-sale s-a cedat Basarabia. D-sa, în anii premergători cedării, ar fi preconizat ca o parte a unui plan conştient o apropiere de Rusia Sovietică şi ca preţ al acestei prietenii ar fi stipulat cedarea Basarabiei, atunci ar fi îndreptăţit să vorbească aşa cum vorbeşte.

Dar d-sa nu a făcut aşa ceva. D-sa în calitate de preşedinte al Cabinetului a girat răsturnarea lui Nicolae Titulescu, pe care l-am susţinut noi şi a cărui politică de prietenie pentru Rusia Sovietică noi am susţinut-o şi am încurajat-o. Dl. Tătărescu a încheiat cu Germania o serie de convenţii oneroase şi ruşinoase, împletite cu promisiuni categorice de ordin politic. A intrat în conflict cu diplomaţii sovietici care se găseau la noi şi chiar în ziua ultimatumului sovietic dl. Gh. Tătărescu a alergat la diplomaţii germani şi italieni, implorând ajutorul lor împotriva Sovietelor. Numai după ce a fost refuzat ajutorul solicitat de dl. Tătărescu, s-a învoit la cedare. Dl. Tătărescu a răspuns printr-o broşură. Fireşte nu a spus în ea că este prieten al Sovietelor, ci dimpotrivă, a criticat aspru imperialismul sovietic, a preconizat naşterea noii ordini europene şi a adus o serie de argumente pentru a arăta pe de o parte că d-sa ar fi voit să reziste, iar pe de altă parte pentru a justifica şi a arăta motivele care l-au determinat să cedeze.

Toate se pot explica şi înţelege: inactivitatea d-lui Tătărescu, încercările d-sale de a închega o formaţie pro-aliată, propunerile de acţiune, supărarea d-sale. Un fapt şi o atitudine a d-sale nu se pot însă nici explica, nici înţelege: ce a căutat d. Tătărescu, care se afişează astăzi ca fiind un mare şi constant prieten al Sovietelor, la serbările de la Chişinău, organizate de guvernul Antonescu în 1943, serbări cari nu au avut alt scop decât să provoace Sovietele? Dl. Tătărescu a fost singurul [fost] prim-ministru care a ţinut să asiste la aceste serbări. Probabil că d-sa a voit să treacă clandestin frontul, spre Moscova, aşa cum pretinde că ar fi dorit să facă în 1944.

Opinia publică ştie că eu nu refuz a limina propuneri şi sugestii venite chiar de la adversari, dacă acelea sunt în interesul neamului şi al ţării. Am refuzat însă să discut şi să lucrez cu oamenii cari sunt neserioşi şi inconsecvenţi în atitudinile lor politice.

Iată ultimul meu cuvânt privitor la atacurile d-lui Gh. Tătărescu la adresa mea.

Nu voi intra în discuţiune cu dl. Gh. Tătărescu precum nu am reacţionat nici la atacurile presei comuniste, care, cu toate că se izbeşte la fiecare pas de realităţile activităţii mele politice de 50 ani de zile şi de faptele pe care le-am săvârşit în văzul lumii întregi în ultimul deceniu, totuşi are tendinţa ridicolă de a mă prezenta fascist şi reacţionar".

Chiar aşa să fi stat lucrurile? Afirmaţiile lui Gh. Tătărescu — făcute într-un moment când România se afla, conform Convenţiei de armistiţiu încheiate la Moscova, la 12 septembrie 1944, sub controlul sovieticilor — au primit riposta lui Iuliu Maniu şi a lui Gr. Niculescu-Buzeşti (fost director al cifrului în M.A.E., înainte de 23 august, şi, ulterior, ministru de externe), apropiat al regelui şi al lui Maniu, el însuşi implicat în demersurile privind încheierea armistiţiului.

Într-o scrisoare din 11 iulie 1945 — păstrată la Arhivele Statului din Bucureşti, Fond Vasile Stoica, dosar I/255, filele 5—16 — Gr. Niculescu-Buzeşti face şi el precizări pe marginea aserţiunilor lui Tătărescu. Scrisoarea a fost cunoscută în cercurile politice şi diplomatice din capitala românească, deoarece doi ani mai târziu, la 17 noiembrie 1947, pasaje din ea sunt reproduse într-un raport al Legaţiei americane din Bucureşti către Secretarul de stat de la Washington (cf. *România — viaţa politică în documente. 1947*, volum coordonat de prof. dr. Ioan Scurtu, Bucureşti 1994).

Publicăm în cele ce urmează şi acest document, relevant pentru cunoaşterea derulării evenimentelor din urmă cu cinci decenii şi a disputelor generate de actul de la 23 august 1944, la scurt timp de la înfăptuirea sa şi continuate până astăzi.

„Bucureşti, 11 iulie 1945

Domnule Tătărescu,

În cuvântarea ce aţi pronunţat în sala „Aro" în ziua de 1 iulie, aţi socotit să prezentaţi versiunea domniei voastre asupra evenimentelor ce au condus la actul de la 23 august. Aţi distribuit merite — în care v-aţi rezervat partea cea mai importantă — şi aţi pronunţat condamnări — acestea din urmă în sarcina adversarilor domniei voastre politici. Deşi împrejurările au vrut să cunosc toate aspectele pregătirii actului de la 23 august, cred că nu a sosit încă momentul de a se scrie istoria acestui act.

Judecând după faptul că nici unul din cei ce au jucat un rol de seamă în aceste evenimente nu a găsit până acum de cuviinţă să facă destăinuiri asupra lor, am motive să cred că această părere este întemeiată. Nu-mi propun deci să rectific punct cu punct afirmaţiunile domniei voastre. Nu pot totuşi ratifica prin tăcere o versiune atât de îndepărtată de adevărul istoric ca cea prezentată de domnia voastră. De aceea vă rog să luaţi act că fac cele mai formale rezerve asupra acestei versiuni şi să contest chiar în modul cel mai categoric cele mai multe din afirmaţiunile domniei voastre.

Aţi făcut totuşi o afirmaţiune pe care sunt obligat a o pune la punct, căci ea pune în cauză şi onorabilitatea mea personală şi sinceritatea eforturilor mele în executarea sarcinilor ce mi-au revenit în pregătirea actului de la 23 august. Mă refer la răspunderea ce încercaţi să-mi atribuiţi în ceea ce numiţi „tăinuirea" către domnia voastră a unui mesagiu al preşedintelui Beneş trimis de domnul Franasovici ministrului Afacerilor Străine prin Legaţiunea noastră din Berna şi care vă era adresat. Nu-mi este îngăduit într-adevăr să mă îndoiesc că la mine se referea pasagiul din cuvântarea domniei voastre prin care încercaţi să implicaţi pe unii „consilieri din ministerul de externe" în ceea ce domnia voastră consideraţi drept „o crimă" ale cărei consecinţe ar fi fost nici mai mult nici mai puţin decât un sacrificiu inutil de vieţi române şi sovietice şi pierderea unei ocaziuni de a se obţine un armistiţiu mai bun pentru ţara noastră.

Care sunt în realitate faptele?

Telegrama în chestiune, expediată din Berna în ziua de 29 iulie 1944, a sosit la Bucureşti în ziua de 31 a aceleiaşi luni. Descifrarea ei a fost terminată în ziua de 1 august. Este de remarcat că telegrama purta menţiunea: „A se descifra de persoana indicată de domnul vicepreşedinte al Consiliului". Potrivit instrucţiunilor titularului departamentului, telegramele purtând această menţiune îi erau remise imediat, fără a se păstra o copie în arhiva cifrului. Aşa s-a întâmplat şi în acest caz, secretarul general al ministerului, domnul Davidescu, remiţând telegrama imediat după descifrare domnului Mihai Antonescu.

Nu am putut deci dispune, încă de la început, de acest text pe care nu l-am obţinut decât mai în urmă, în împrejurările ce voi arăta mai jos.

Este adevărat că cunoşteam cuprinsul lui care îmi fusese împărtăşit la 2 august de colaboratorii mei din ministerul Afacerilor Străine ce participaseră la descifrarea acestei telegrame.

De îndată ce am cunoscut cuprinsul telegramei Legaţiunii din Berna, am considerat de datoria mea să-l aduc la cunoştinţa factorilor mai importanţi care colaborau la pregătirea ieşirii României din război. L-am comunicat astfel Majestăţii Sale regelui, domnului general Sănătescu, domnului Iuliu Maniu şi domnului Pătrăşcanu.

În acel moment, eu eram în serviciul comandat al Majestăţii Sale regelui care se întemeia, în pregătirea actului ce avea să urmeze, pe Blocul Naţional-Democratic, compus din Partidul Naţional-Ţărănesc, sub preşedinţia domnului Iuliu Maniu, Partidul Naţional-Liberal, sub preşedinţia domnului Dinu Brătianu, Partidul Social-Democrat, sub preşedinţia domnului Titel Petrescu şi Partidul Comunist, reprezentat prin domnul Pătrăşcanu.

Niciodată până atunci nu mi se aduse se la cunoştinţă că vreunul din aceste partide ar fi încheiat un acord de colaborare cu domnia voastră în vederea ieşirii României din război şi niciodată nu primisem vreun ordin din partea Majestăţii Sale regelui sau vreo cerere din partea partidelor mai sus menţionate de a da concursul meu vreunei acţiuni la care domnia voastră aţi fi colaborat. Din contră, fiind pus în faţa textului prezentat de domnia voastră la 2 iunie Majestăţii Sale regelui şi pe care pretindeţi că l-aţi semnat cu unele grupări politice, printre care şi partidul comunist, domnul Pătrăşcanu dezminţise în modul cel mai categoric că partidul său ar fi încheiat vreun acord de colaborare cu domnia voastră. Adaug că această declaraţiune a fost adusă la cunoştinţa Majestăţii Sale regelui.

Am comunicat cuprinsul acestei telegrame domnului Iuliu Maniu, pentru că mesagiul cuprindea un apel la uniunea naţională şi sugera aderarea sa la acţiunea domniei voastre. Am considerat deci că nu aveam dreptul de a lipsi pe domnul Maniu de un prilej de a-şi reconsidera atitudinea faţă de domnia voastră.

Domnul Maniu a răspuns că se menţine la punctul său de vedere conform căruia nu consideră nici posibilă şi nici oportună o colaborare cu domnia voastră. Domnul Maniu care începuse o acţiune pentru ieşirea României din război, cu mult înainte de a fi primit vreo ofertă de colaborare din partea domniei voastre şi care urmărea această acţiune nu numai prin negocieri cu puterile aliate ci şi în interiorul ţării socotea că odată cu formarea Blocului Naţional-Democratic se crease o bază politică suficientă întrunind aproape unanimitatea opiniunei publice. Domnia sa era de părere că includerea domniei voastre în Blocul Naţional-Democratic nu putea decât să slăbească autoritatea acestei formaţiuni politice. Domnul Maniu vă considera într-adevăr răspunzător de dezastrul ţării pentru următoarele motive:

1. Deteriorarea relaţiunilor României cu Uniunea Sovietică prin îndepărtarea din guvernul ce prezidaţi a lui Nicolae Titulescu, care era pe punctul să semneze un pact de asistenţă mutuală româno-sovietic.

2. Răspunderea ce aţi asumat împreună cu fostul rege Carol II în stabilirea regimului de dictatură în România.

3. Denunţarea garanţiilor franco-britanice.

4. Schimbarea politicii externe a României prin declaraţiunea ce aţi făcut, în calitate de preşedinte al Consiliului în ziua de 26 mai 1940 ministrului Germaniei la Bucureşti şi prin care vă declaraţi gata a începe o politică de colaborare cu Germania.

5. Solidaritatea manifestată faţă de politica regimului Antonescu şi aprobarea implicită a războiului ideologic împotriva Uniunii Sovietice prin participarea domniei voastre la festivităţile de la Chişinău.

În sfârşit, domnul Maniu a obiectat că, prin acel mesaj, domnul Franasovici făcea un apel pentru gruparea întregii opoziţii sub „egida" domnului Mihai Antonescu, ceea ce domnia sa nu putea în nici un caz să ia în consideraţie.

Ioan LĂCUSTĂ

(va urma)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

O strategie proprie

Naţionalul ieşean pare să-şi fi instaurat, în ultimele stagiuni, o „strategie" proprie pe cale de a deveni tradiţie — în ce priveşte mai larga propagare şi împărtăşire a activităţii sale artistice: *Microstagiunile*, prezentate o dată pe an, în Bucureşti. E un obicei cât se poate de bun această informare selectivă din actualitatea anului teatral ieşean; obicei care sperăm că va fi continuat, cu toate că implică, evident, şi ceva eforturi financiare. Proaspăta tradiţie a reuşit, de fiecare dată, să ne dea ideea unui „profil" de stagiune, a unui „program" care, pornind de la politica repertorială şi terminând cu oferta de spectacol, conceptivă sau concretă — recomandă instituţia ieşeană ca pe una ce îşi întreţine cu seriozitate şi greutate profesională obligaţiile nobile de teatru *Naţional*. Microstagiunea bucureşteană a ultimului, încheiat, an teatral a fost mai sumară decât cea precedentă: ea trebuia să cuprindă 4 spectacole — dar pentru că unul din ele era, la data turneului, încă destul de crud (e vorba de premiera absolută cu *Viaţa şi pătimirile lui Ovidiu Publius* de *Paul Miron*, intelectual de rasă al diasporei române, scriitor, eseist şi profesor universitar, devenit cetăţean de onoare al Iaşilor) — din motive, deci, de exigenţă artistică, microstagiunea s-a rezumat la numai trei spectacole, asociate însă printr-un criteriu de varietate în *unitate*. „Unitatea" a constituit-o sfera mai larg cuprinzătoare a *comediei* — diferenţiind, în cadrul ei, trei versanţi dramaturgici de primă importanţă, trei mari şi funciare „repere" ale genului: *Pirandello Caragiale şi Eugen Ionesco*. Din *Pirandello*, ne-a fost prezentată chiar una din piesele cele mai „pirandelliene" prin denudarea mecanismului fascinant, al transferului dintre realitate şi imaginaţie-ficţiune: *Astă seară se improvizează*. Piesa e obsedată de miracolul *demiurgitor* al actorului, înţeles ca adevărat însufleţitor — şi deci *creator* — al personajului, al cărui propulsor de viaţă e *el* şi nu autorul. Dăruirea şi sacrificarea intră în capitalul acestui proces genezic, devenind tangenta unui teritoriu tragic. Acest miracol face tot mai labilă frontiera dintre realitate şi lumea ficţiunii căreia i se oferă viaţă, cele două lumi confuzionându-se la un moment dat într-o aceeaşi copleşitoare tensiune. *Irina Popescu Boeriu* e o regizoare cu pronunţat „fler al teatralităţii" şi imaginaţie a „arcanelor" constructului ludic, în care planurile de „teatru în teatru" se suprapun sau se desfac (se „dejoacă") şi sfârşesc prin a-şi procura corespondenţa de „consubstanţialitate".

În spectacolul pirandellian, relaţia dintre scenă şi sală e una de integrare în „totalitatea" spectacolului: personajele devin în *n* momente spectatori, iar în pauză ele îşi prelungesc acest rol de spectator, continuându-şi jocul şi dialogurile în diferite puncte ale foaierului, aducându-ne deci, „în teatrul lor". Spectacolul ieşean exploatează cascada bogată a potenţialului ludic, orchestrează introspecţia mecanismului imaginar, descompunerile şi recompunerile lui. Distribuţia se menţine la un diapazon de virtuozitate, fie că e vorba de actori experimentaţi, substanţiali, ca *Sergiu Tudose, Mihaela Arsenescu, Doru Zaharia, Emil Coşeriu, Doina Deleanu*, fie de integrare a unor

Catinca Tudose şi Teodor Corban în *Lecţia*

studenţi de la Academia ieşeană de teatru.

Lecţia de *Eugen Ionescu*, e un spectacol care uzează de tonalităţi energice, dar dezvăluie în acelaşi timp o grijă rafinată, o lucrătură fină, în urmărirea efectului cumulativ — hiperbolic, al situaţiilor absurde. Regizorul spectacolului: actorul *Ion Sapdaru* mizează (în scenografia lui *Nicolae Mihăilă*) pe metamorfoza cumulativă a *comediei* în *tragi comedie*. Profesorul bătrân şi politicos (*Teodor Corban*) capătă treptat, în cursul lecţiei oferite la domiciliu, frenezia ascendentului posesiv „absolut" asupra tinerei eleve, frenezie ce se transformă în „posesiune prin înjunghiere". Regizorul şi interpretul refac viziunea ionesciană printr-un fel de ambiguitate între un realism psiho-patologic exacerbat şi metafora demersului hilar al efortului cognitiv uman, pe care Eugen Ionescu îl relativizează cu un soi de expresionism caricatural-sardonic. Curăţirea de reminiscenţe „psihologice" în linia interpretului ar fi oferit, credem, o tensiune mai pură, mai decantată, a mizei *metaforice* a textului şi — respectiv — a personajului. *Tatiana Ionesii* (Servitoarea) ni se redezvăluie ca o foarte mare actriţă a generaţiei sale (30 şi ceva de ani), cu resurse prompte de individualizare în voce şi gest, cu capacităţi expresive subtile şi totodată tranşante în forţă. Este o prezenţă puternică, în contextul în care teatrul ieşean numără deja câţiva actori cu personalitate şi potenţial creator remarcabil. Aspiraţia spre temeinicie profesională e vizibilă şi în rândul celor mai tineri, un exemplu fiind însăşi *Catinca Tudose*, interpreta *Elevei* din *Lecţia*. În bună parte ea e vizibilă şi în rândul actorilor studenţi: *D-ale carnavalului* — spectacol montat de profesorul *Eugen Coşeriu* şi preluat de scena Naţionalului, a fost un exerciţiu bogat de ritm, de pulsaţie energetică. Deşi personajele feminine nu s-au arătat totdeauna „din piesă", deşi rostirea uneori nu s-a împlinit cu suculenţa necesară, spectacolul şi-a avut amprenta şi coeziunea stilistică proprie — la care şi-a adus contribuţia şi scenografia Rodicăi Arghir — iar sceneta *Moşilor* a fost cu inspiraţie integrată în atmosfera truculentă a „carnavalului".

Jeana MORĂRESCU

ARTE PLASTICE

Pictori clujeni la Paris

Bineînţeles că visul oricărui român este să expună sau măcar să „se expună" la Paris. Pentru pictori mai cu seamă, o expoziţie în oraşul-lumină este un adevărat certificat de valoare. În realitate, Parisul nu face pentru artişti absolut nimic, decât că există. Pictorii mişună peste tot, iar pe Pont des arts sau în Place du Tertre (Montmartre) acceptă să se alăture kitschiştilor de tot felul şi caricaturiştilor la minut. Prin galeriile puzderie găseşti de toate: de la Dali la amatorismul de ultimă extracţie. Poate tocmai în acest amalgam paradoxal, care totuşi validează, rezidă farmecul şi puterea Parisului.

De aceea, cu emoţie reală este întâmpinată fiecare manifestare expoziţională pariziană, chiar şi când ea are loc la Centrul Cultural Român (1, rue de l'Exposition). Spaţiul — fără a fi cotat la nivelul marilor galerii (care nici nu ne gândim cât costă) — are avantajul că poate facilita relaţia dintre pictorii români şi lumea crudă a artiştilor şi a negustorilor de artă din Paris. Din iniţiativa Casei de Editură „ATLAS-CLUSIUM", s-a organizat în perioada 3-10 iunie o expoziţie dedicată artei şi cărţii clujene. Pretextul pentru pictură l-a constituit dialogul pe marginea ultimelor apariţii de la 3 dintre editurile clujene prestigioase: *Dacia, Echinox, Clusium*. În prezenţa unui public interesant şi interesat, franco-român (o prinţesă Caradja, un profesor francez de 96 de ani, care a trăit câţiva ani la Cluj înainte de război, câţiva editori şi ziarişti parizieni, prieteni, foşti clujeni etc.) şi în prezentarea dlui Lucian Cernat (dir. adj. la Centrul Cultural Român) şi a subsemnatului, a avut loc o întâlnire ce a avut drept scop o primă demonstraţie (alta de acest fel n-a mai avut loc) privind valorile şi preocupările clujene în spaţiul european. Ideea iniţială era mai largă, dar, datorită faptului că Ministerul Culturii din România nu a mai sprijinit această acţiune, deşi promisese, şi nici altcineva n-a făcut-o, ea s-a desfăşurat mai restrâns, dar suficient de convingător.

Revelaţia a constituit-o mai cu seamă prezenţa unui număr de 6 artişti din Cluj, membri ai catedrei de pictură de la Academia „Ion Andreescu": Victor Ciato, Forin Maxa, Andrei Komives, Ion Aurel Mureşan, Ioan Sbârciu şi Florin Ştefan. Să recunoaştem, clujenii, deşi au avut dintotdeauna ceva de spus în pictură, nu s-au bucurat de vreun sprijin internaţional în măsură să-i impună atenţiei. Am putea spune, tocmai de aceea că pentru publicul francez a fost şocant să constate, fără o pregătire prealabilă, calităţi artistice deosebite: severitatea şi simbolistica intelectuală ale lui Florin Maxa, ideogramele ingenioase ale lui Victor Ciato, finalizările postmoderniste, dar în specific ale lui Ion Aurel Mureşan, rezolvările surpinzătoare ale lui Komives, ingeniozitatea obiectuală a lui Florin Ştefan sau semnologia nuanţată şi în forţă a lui Ioan Sbârciu (acesta din urmă fiind prezent la vernisaj) au impus o stare marcantă de interes şi meditaţie.

Nu degeaba s-a născut sugestia repetării acestei manifestări într-o formă mai amplă. Recent au primit confirmarea unei „personale" Ioan Sbârciu, cu vernisajul pe 18 octombrie curent. S-a convenit în final că drumul la Paris nu este un act de îndrăzneală (nici pentru pictură, nici pentru carte, nici pentru altceva), ci un act de necesitate. Problema banilor? De data aceasta ATLAS-CLUSIUM şi cei doi participanţi clujeni au rezolvat-o. Dar, atâta vreme cât se risipesc fonduri pentru tot felul de deplasări, fără foloase evidente, de ce nu s-ar găsi şi pentru asemenea manifestări cu un efect direct asupra imaginii României în lume?

Consemnăm că exact în apropierea Centrului Cultural, pe rue St. Dominique, o galerie de artă expunea pictori bulgari, pe lângă Centre Beaubourg erau prezenţi ucraineni interesanţi, ca să nu mai vorbim de prezenţa masivă a ungurilor şi a polonezilor. Ne încântă desigur ideea că Parisul cultivă câteva vârfuri — Brâncuşi, Brauner, Perahim, Horia Damian — dar şi prezentul este, fără nici o deşartă laudă, perfect reprezentativ şi competitiv.

Valentin TAŞCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ce și cum gândește și scrie

Tânăra critică

„Unii spun că se fac prea puține filme românești; judecând după calitatea celor mai multe, eu zic că este deja *too much*"; „... nu vorbim de producții subculturale precum a nu–știu–câta cădere a Constantinopolului — filme făcute, cinstit și lăutărește, pentru a aduce bani și care au, desigur, clientela lor"; „debuturi în lungmetraj — filme «curajoase» care vor să... și să... și să..."; „regizorul român vrea, de regulă, să fie un fel de Bergman și Tarkovski la un loc — și cu ceva Fellini, pe deasupra. Nu există destulă peliculă la noi în țară (era să zic „în sat la noi") pentru câte viziuni vizitează fruntea regizorului român. «Viziuni», nimic mai puțin: nu «povești», nu conflicte, nu încâlceli dramatice. Regizorul român vrea viziunea convulsivă *AUT NIHIL*. Cu asta din urmă ne și alegem, cel mai adesea..."; „... nu există Cinematografie românească demnă de acest nume!"; „Există doar câțiva cineaști «în afara concursului», câțiva, încap într–o singură mână (bună)..."; „lucrurile merg de la «așa și–așa» la „mai rău nu se poate". Este „așa și–așa", de pildă, ce face Radu Nicoară («Polul Sud»), după cum ar trebui salutată opțiunea Mariei Marici («Tinerețe sfărâmată») pentru povestirea solidă, bine articulată dramatic și pendulând «curat» între tensiune și umor..."; „Tot filme teribil de inegale au făcut și Jon Gostin («Înnebunesc și–mi pare rău») și Ioan Cărmăzan («Casa din vis»): primul reușește în câteva «îndrăzneli» narative la limita insolitului, dar este minat pe dinăuntru de un scenariu pueril, în timp ce al doilea construiește credibil (și cu forță) cadre realiste pure-și-dure însă clachează (lamentabil) pe terenul minat al simbolismului facil..."; „Despre «Vulpe Vânător» am mai scris... este un film mediocru, confuz — un fel de «a cincea roată» (flască) la «Balanța» lui Pintilie. Rămân «Șobolanii roșii» al lui Fl. Codre (fără pretenții) și «Rămânerea» lui Laurențiu Damian... După ce am văzut mai recentul său film «Drumul câinilor» nu credeam că se poate ceva mai rău în direcția kitschului și–a melodramei «arăbești»; «Rămânerea» mi–a dovedit că se poate..."; „... ce anume «merge» i ce «nu merge». O concluzie personală ar fi că nu merge scenaristica: filmul lui Pița «Hotel de lux», altminteri impecabil în termeni pur regizorali, «nu trece» la scenariu..."; „Nici chiar «Patul conjugal»... nu este scutit de «burți» scenaristice — de momente în care te întrebi câte filme are în cap, totuși, regizorul... Asta pentru că regizorul român... nu se poate concepe pe sine decât sub forma *autorului total*: or «obsesia» aceasta este catastrofală atunci când vedem ce poate da ea în cazul unor regizori debutanți (cu excepția notabilă a lui Nae Caranfil): zacuște indigerabile, în care veșnicul Scriitor (sau Artist, Regizor etc.) creeează (așa, cu trei de «e») Lumea din jurul său — nombrilism steril care–i cuprinde laolaltă și pe Val. Drăgușanu, și pe Jon Gostin și pe G. Bușecan... (ar fi interesant de studiat această obsesie în sensul unei privări de libertate care–și găsește în «Ficțiune» — și în imaginea Tatălui/Autor — posibila derulare: lucrul este valabil și pentru «Hotel de lux». Însă, această «inedită» idee de scenariu, bună poate pentru un cenaclu sau film de anul 1 — ATF, scufundă orice lungmetraj..."; „Cinematograful românesc a stat — și mă tem, mai stă încă — sub nefasta influență a cinematografului sovietic de tip Tarkovski, producând, în serie, regizori bântuiți de himere, afișând dispreț pentru *story*, intrigă, construcție dramatică. O (anumită) parte a criticii de film, favorabilă ea–însăși „Poeziei", „Inefabilului", „Simbolului", i-a încurajat împotriva oricărei evidențe. În fine, Publicul «avizat», strâmbând din nas la producția americană «mediocră» (pentru că oamenii aceia nu–și bat capul cu «aburi», ci povestesc profesionist!) a fost de partea lor. Iar rezultatul este un Cinematograf care nu există!"

Cer cu insistență iertare cititorului și, în primul rând, autorului: Alex. Leo Șerban, pentru lungimea pasajelor citate, dar am voit ca gândirea și exprimarea criticului să–și aibă, oricât de restrânsă, o albie proprie, să nu fie cu totul străine, orfane, față de „contextul" din care, recunosc, au fost smulse: „eseul" *Despre un Cinematograf care nu există*, cu supratitlul *La trecutu–ți mare, mare viitor!"*, publicat într–un număr al revistei „Dilema". Este un eseu exemplar, cred, este o *parte* „exponențială" — ca să folosesc un termen care circulă — pentru *întregul* modului de gândire și de intervenție al tinerei noastre critici de cinema. Îmi face o deosebită plăcere să–l analizez, să mă confrunt cu pozițiile, cu atitudinile tânărului cronicar Alex. Leo Șeban și ale colegilor săi, cărora noi, seniorii (e un eufemism) le predăm, acum, ștafeta.

Încep cu supratitlul eminescian, care îngână ironic „manșeta" revistei „România Mare" („Vom fi iarăși ce–am fost și mai mult decât atât!"). N–a fost mare trecutul cinematografului românesc, el a fost, mai degrabă, „așa și–așa", cum îi place lui A.L.Ș. să judece, uneori chiar sub „așa și–așa", dar e de sperat ca viitorul să depășească un asemenea metru, aliniindu–se — inventez în sistemul ALȘ — unui posibil „mai bine nu se poate". Dar toate acestea cer o verificare, un studiu riguros, care nu a fost deocamdată întreprins: iată o temă aproape obligatorie pentru tânăra generație de critici și filmologi, obligatorie deoarece s-au încheiat de–a dreptul două epoci din istoria cinematografului în România și trecutele leaturi de cercetători și de istorici — motivele sunt varii — nu s–au învrednicit s–o abordeze (tema). Oricum, pseudo–motto–ul propus de ALȘ nu are nici o noimă, chiar dacă îi dă (încă) tânărului critc iluzia că se trage de brăcinar cu istoria...

Cât despre titlul propriu–zis, acesta îmi amintește de articolul unui alt tânăr, italian, al liberalului persecutat de fasciști Piero Gobetti, publicat în revista „Il Baretti" (ianuarie 1926): *Teatrul italian nu există*. „Dacă șefii de școală — scria vajnicul apărător al democrației italiene — sunt cei care sunt, care vor fi tinerii, care vor fi promisiunile și climatul teatrului nostru?" Șefii de școală, analizați pe rând, erau: Gerolamo Rovetta, Marco Praga, Roberto Bracco, Sem Benelli, Dario Niccodemi, Luigi Chiarelli, Rosso di San Secondo și Luigi Pirandello (adică, în „sistemul ALȘ", de la „așa și–așa" la „se poate și (mai) bine"). Totul lui Piero Gobetti, însă, oricât de polemic, era înalt și țintea departe: „Suntem gata să pariem că noul teatru italian nu va avea o scenografie demnă, așa cum plutocrația noastră, care–i dă tonul, nu reușește să aibă o *casă* și nu cunoaște tradițiile adevăratei eleganțe. Pe sub programele de relativism, de lipsă a prejudecăților, de îndrăzneală și de aventură, societatea de azi e cea de ieri: și dacă noua burghezie e mai cinică, îi place să se vadă idealizată de poeți după regulile vechiului sentimentalism". La Gobetti, titlul era teribilist, iar conținutul — grav, în timp ce la Șerban titlul pare grav, iar conținutul e teribilist.

Cu *Despre un Cinematograf care nu există*, Alex. Leo Șerban demonstrează că tânăra noastră critică a făcut deja saltul în postmodernism, înțeles — acest termen — ca recipient al tuturor *ismelor* secolului și al tuturor impulsurilor individuale mai recente, ca să nu spun al capriciilor și mofturilor. O glazură de snobism, eventual, nu strică: chiar la începutul demersului său, A.L.Ș. susține că, judecând după calitatea filmelor românești, acestea sunt *too much*; nu *prea multe*, ci *too much*, izmenit — cum ar fi spus Arghezi — pe englezește. De ce? Așa vrea dumnealui și e liber s–o facă, deși, slavă cerului!, terminologia anglo–saxonă abundă în literatura cinematografică și ar fi fost mult mai potrivit să o „implementeze" cu competență. Dar nici cu paremiologia, ca să zic așa, nu stăm mai bine: locuțiunea adjectival–adverbială nu este „cinstit *și* lăutărește", cum scrie Șerban ci „cinstit lăutărește". *A doua cădere a Constantinopolului* nu e, cum crede A.L.Ș., *cinstit* realizat și, pe deasupra, *lăutărește*, „pentru a aduce bani" filmul având o „*clientelă*" a lui, ci, pur și simplu, e făcut „pentru a aduce bani". De altfel, autorul însuși îl definește o „producție subculturală" (de ce nu un produs?), dar nu pentru a–și expune rezervele, ci pentru a–l îmbrăca într–o carapace care să–l protejeze de orice judecată critică! Nu e cinstit, chiar dacă e *și* lăutărește...

Mai departe; există, în „Cinematograful care nu există", debuturi în lungmetraj — filme „curajoase" care vor să... și să... și să... Scurt *suspense* (așa se scrie în engleză, nu?). Nu–mi amintesc să fi citit vreodată un text de critică literară care să întâmpine debuturile „curajoase" chiar, să zicem, în roman, printr-o asemenea *triplicatio* conjunctivală, cum ar numi–o retorii. Ce vor filmele, mai exact, autorii lor, deoarece filmele nu pot să vrea ceva? Răspunsul nu întârzie să vină: regizorul român „vrea, de regulă, să fie un fel de Bergman și Tarkovski la un loc — și cu ceva Fellini pe deasupra". Poate că în mentalitatea cineaștilor români să se fi petrecut, în ultima vreme, o mutație, dar propria mea experiență (pluridecenală) îmi indică, dimpotrivă, o energică respingere, din partea lor, a oricărei comparații, a oricărei influențe ale altor cineaști, de acasă ori de aiurea. Cineastul român nu a vrut și nu vrea să fie „un fel de", el vrea să fie acum și pururea unic, incomparabil, „nepereche". A–i spune că opera sa „seamănă" cu aceea a vreunui mare autor străin a fost și este, pentru el, aproape o ocară, deși, măcar la început de drum, s–ar fi cuvenit să cultive un „model", să creadă într–un maestru. Și–apoi, obsesiva apropiere de Tarkovski, la care A.L.Ș. revine în finalul sintezei sale, e cu totul în afara realității: „Cinematograful românesc a stat — și mă tem, mai stă încă sub nefasta (!) influență a cinematografului sovietic de tip Tarkovski, producând în serie (sic) regizori — și iată conturându–se portretul autorului lui *Rubliov*, răsfrânt în oglinda tinerei noastre critici — bântuiți de himere, afișând dispreț pentru *story*, intrigă, construcție dramaturgică". Înrudirea cu Tarkovski, influența unui Bergman sau a unui Fellini sunt doar enunțate, afirmate: trebuie să așteptăm argumentele, demonstrarea lor. „Regizorul român — insistă Alex. Leo Șerban — vrea viziunea convulsivă AUT NIHIL". Cesare Borgia ar tresălta de bucurie, auzindu–și motto–ul, fie și înjumătățit (complet este: *aut Caesar aut nihil*), fie și citat hodoronc–tronc! Ei, dacă e vorba de viziune convulsivă, ea se găsește, într–adevăr, în opera din ultimii ani a lui Mircea Daneliuc: mai convulsivă decât aceasta nici că se poate. Numai că Daneliuc face parte din cei puțini care „încap într–o singură mână (bună)". Hotărât lucru, A.L.Ș. caută mereu expresia populară, dar n–o nimerește nici în ruptul capului. De dragul „mâinii bune", el trădează adevărata formulare: cei câțiva cineaști „în afara concursului" (sic) ar putea fi numărați pe degetele unei singure mâini (fie ea și bună!) De altfel, Șerban mai păcătuiește o dată, „paremiologic", atunci când afirmă că *Vulpe vânător* de Stere Gulea „este un film mediocru, confuz — un fel de «a cincea roată» (flască) la *Balanța* lui Pintilie". Dacă e „flască" înseamnă că e un cauciuc spart și, ce–i drept, țăranii noștri au prins, încă înainte de război, să monteze cauciucuri (de automobil) la vehiculele lor trase de boi sau de cai. Dar pe vremea când s–a născut proverbul, a cincea roată se potrivea numai carului sau căruței și era din lemn cu o șină de fier numită raf. Să recunoaștem, oricum, că A.L.Ș. a izbutit să propună, aici, o sugestivă amalgamare de tradiție și modernitate, ieșită din prinosul *Balanței*, care mai e și flasc! (tare mă tem, totuși, că, până la urmă, A.L.Ș. crede că a cincea roată e cea de rezervă, a automobilului...)

Poliedric și versatil, autorul nostru își mută și împrumută instantaneu mijloacele de expresie de la un domeniu la altul: de la o „singură mână (bună)", el sare la „restul plutonului" (ciclism, atletism sau pur și simplu unitate militară?). În „restul plutonului" alcătuit din cineaștii români de categoria a doua sau a treia „lucrurile merg de la «așa și–așa» la «mai rău nu se poate»". Asta da, terminologie critică! Un produs poate fi «așa și–așa», ca *Polul Sud* de Radu Nicoară, „după cum ar trebui salutată opțiunea Mariei Marici (*Tinerețe sfărâmată*) pentru povestirea sobră, bine articulată dramatic și pendulând «curat» (măi!) între tensiune și umor". Prin urmare, «așa și–așa» e posibil să fie echivalat, printr-un „după cum", cu „povestirea solidă etc.": deci, «așa și–așa» trebuie salutat! Celălalt reper, negativ, este, repet, „mai rău nu se poate". Între ele, ce trepte, câte nuanțe întâlnim? Bunăoară, *Șobolanii roșii* de Fl. Codre este calificat „fără pretenții" și scapă oricărui examen critic: clar, dacă n–ai pretenții scapi ușor, ești bun, poate mai mult așa decât așa. Interesant e că „mai rău nu se poate", cel puțin — câtă eleganță în scriere! — „în direcția kitschului și a melodramei «arăbești»", este „Rămânerea" de Laurențiu Damian, un film de debut. Desigur, nu e o capodoperă, dar a fi declarat campion „în direcția kitschului și a melodramei «arăbești»" (un nou gen liric?, unde a văzut A.L.Ș. astfel de melodrame „sfâșietoare", la televizor, prin cablu?) mi se pare, ca să fiu în ton cu cronicarul „Dilemei", „prea–prea" sau „mai–așa–de–prea–nu–se–poate". Nu discut gustul lui A.L.Ș., nici competența sa în domeniul (sau „în direcția") kitschului, dar a te apropia de un debut și încă de un „debut amânat" — care ar fi trebuit să aibă loc cu zece ani în urmă, după un mai mult decât promițător film de diplomă, *Cinévérité*, în termeni atât de violent distructivi, îmi apare ca un gest suspect, pătimaș, incompatibil cu un critc serios...

Se mai adună, apoi, în oala postmodernistă (ce comod alibi!) a lui Alex. Leo Șerban „zacuște indigerabile, în care veșnicul Scriitor (sau Artist, Regizor etc.) creeează (așa cu trei de «e») Lumea din jurul său — nombrilism steril care–i cuprinde laolaltă și pe Val. Drăgușanu și pe Jon Gostin și pe G. Bușecan, unde nombrilism vine, firește, de la buric, adică acești trei cineaști (debutanți) se cred, în mod steril, buricul pământului!?; urmează un pic de psihanaliză, oprită totuși la timp (privarea de libertate care–și găsește în „Ficțiune" și în imaginea Tatălui/Autor posibila defulare, faptul fiind valabil și pentru *Hotel de lux;* „mixarea" blasfemă a lui Fănuș Neagu cu Al. Papilian și cu Bioy Casares sau a eternului (sic) Mahler cu Fleetwood Mac și Anton Șuteu; în sfârșit, marea idee: „«privarea» de expresie (personală), căreia cineastul român i–a căzut victimă atâtea decenii, devine exprimarea unui fel de sentimentalism cultural ridicol (!) — și în orice caz deconcertant" (?!?).

Până la urmă, adevărata pledoarie a întregului „eseu" stă în a declara repetența „scenaristicii" — observație corectă — și în a apăra și sprijini producția americană „mediocră" — inițiativă comprehensibilă — în fața căreia nu trebuie să strâmbăm din nas, „pentru că oamenii aceia (desigur oamenii Hollywoodului!) nu–și bat capul cu «aburi» ci povestesc profesionist!" Perfect de acord: Hollywoodul povestește profesionist, seduce profesionist, domină piața mondială, tot profesionist, dar „aburii" lui A.L.Ș. provin din apa caldă a pragmatismului pe care el însuși a descoperit–o într–un momet de grație.

Toate acestea presupun, însă, o discuție separată, în care să se implice, în primul rând, vârfurile cinematografului românesc, cele prin intermediul cărora acest cinematograf ar trebui, totuși, să existe, identificate și de A.L.Ș și, poate, alte câteva.

Florian POTRA

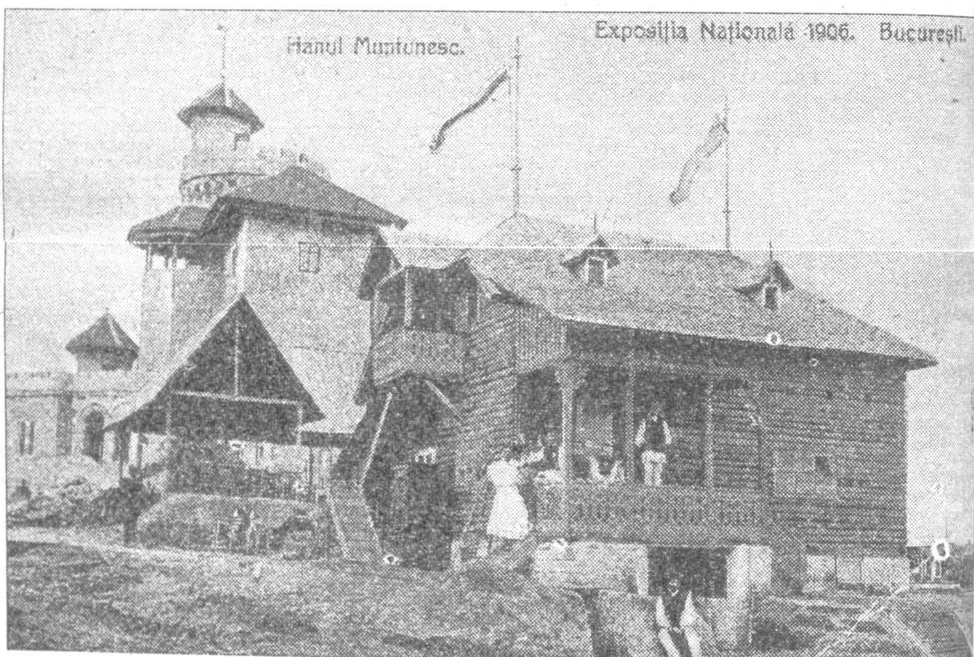
https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dumitru MICU

Şcoala de literatură

După încheierea anului de învăţământ, absolvenţii au fost repartizaţi prin felurite instituţii de cultură: presă, radio, edituri, teatre, aparatul Uniunii Scriitorilor. Eu m-am văzut numit „inspector-şef“ în Comitetul pentru artă de pe lângă Consiliul de miniştri, Direcţia teatrelor. Aş fi preferat să mă înapoiez la Cluj, însă în opinia liderilor Uniunii era contraindicat. Întorcându-mă în mediul din care fusesem scos, mi-ar fi fost cu mult mai greu decât în Bucureşti să mă debarasez cu totul de rămăşiţele influenţelor burgheze în conştiinţă... Iată-mă, deci, fără voie, bucureştean! Am ocupat postul, la începutul lui august. În septembrie mi s-a creat o jumătate de normă şi la şcoala de literatură, ca asistent. Aşa mi-am început cariera didactică. Cumva, semioficial, o începusem de fapt în anul precedent, ţinând, sub îndrumarea cadrelor abilitate, îndeosebi a lui Ion Oană, seminarii de literatură română. Din 1951 am fost încadrat la Teoria literaturii, împreună cu Vasile Nicorovici şi S. Demian. Şef al catedrei era N. Tertulian. Tematica şi orientarea activităţii de predare şi seminarizare nu puteau fi, natural, decât aceleaşi ca în primul an, însă acum exista posibilitatea de teoretizare la un nivel mai ridicat, dat fiind că apăruseră mulţi cursanţi cu o mai temeinică pregătire. Criteriul de recrutare a studenţilor nemaifiind chiar atât de proletcultist ca în 1950, nu mai era necesară coborârea la nivelul de înţelegere al celor recent alfabetizaţi. Cu unii — sensibil mai numeroşi decât cei pe care îi avusesem colegi — se putea discuta în termeni perfect adecvaţi problematicii abordate. Iată spre exemplificare câteva nume: Nicolae Labiş, Aurel Martin, Lucian Raicu, Gheorghe Achiţei, Doina Ciurea, Ion Horea, Coman Şova, Tita Chiper, Gheorghe Tomozei, Alexandru Căprariu, Haralambie Grămescu, Ion Băieşu, Ludovic Bruckstein, Victor Tulbure, Dumitru Carabăţ, Mihai Negulescu, Remus şi Ştefan Luca, Cornel Bozbici, Victor Vântu, Sonia Larian, Ion şi Florian Grecea, Adrian Beldeanu, Ion Lăncrănjan. Iniţial s-a numărat printre studenţi şi Gheorghe Grigurcu, însă a fost exclus din şcoală, pe la începutul anului, pentru „estetism“. Scrisese sau i se atribuia o „odă“ către E. Lovinescu. Prins pe atunci, mai mult decât oricând în viaţă, de treburi (eram încă student la Universitate şi aveam două servicii), n-am asistat la şedinţa de excludere şi am aflat de ea după ce se consumase. În genere, făceam tot posibilul pentru a nu mă implica în viaţa şcolii decât strict în calitatea de cadru didactic; nu mă interesa nimic din ceea ce se petrecea în afara seminarului meu. Nu-mi era nici măcar frică de Lăncrănjan, al cărui nume provoca unora fiori şi era pronunţat cu sfială. „Aveţi grijă!“ ne-a prevenit, în cancelarie, însuşi Iosif Moise Aldan. „Nu-i de glumit! Avem un student, membru de partid, Lăncrănjan; e teribil. Adevărat bolşevic!“ Era o admiraţie înfricoşată în vocea directorului de studii, când ne-a spus asta. „N-oţi fi vrând să spuneţi că trebuie să ne fie frică de bolşevici!“ a replicat Gafiţa, râzând cam mânzeşte.

Totul, în cursul celui de al doilea an al vieţii şcolii noastre, s-a derulat ca în primul: muncă didactică, cenaclu, şezători literare, participări la adunările şi feluritele manifestări ale Uniunii Scriitorilor — până în iunie. La început de cireşar, într-o seară, cadre didactice şi studenţi, amestecaţi printre membri ai Uniunii, îl ascultam pe Sadoveanu, la Casa scriitorilor. Nu-l văzusem niciodată emoţionat. Atunci era. După ce a relatat lapidar evenimentul politic al zilei: retragerea profesorului Parhon din funcţia de preşedinte al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, cedată premierului dr. Petru Groza şi preluarea conducerii guvernului de către Gheorghiu-Dej — fapte ştiute de toată lumea din presă —, preşedintele nostru de onoare, vicepreşedinte al Prezidiului M.A.N., a punctat într-o alocuţie sensul respectivelor schimbări, afirmând că se petreceau „lucruri teribile: tragice şi măreţe“ şi opinând că, pe toate planurile, general şi individual, era necesară separarea binelui de rău, a superiorului de inferior, a purului de impur, aşa cum brâul desparte în două corpul uman. Peste câteva zile avea să înceapă, în toate organizaţiile de partid, în toate întreprinderile şi instituţiile din ţară, discutarea documentelor de partid privind aşa-zisa „deviere de dreapta“.

În şcoala de literatură, şedinţele organizate în acest scop au durat o zi (sau două) şi o noapte. N-am participat de la început. Primul moment ce mi-a rămas în minte a fost înscris pentru mine de o propoziţie a lui Şelmaru. Şelmaru dirija întreaga acţiune, ca secretar al Uniunii Scriitorilor. Fusese delegat, din câte am dedus, direct de Chişinevski. Telefonându-mi-se că era indispensabilă şi prezenţa mea la discuţii, am ajuns la şcoală către ora prânzului. Era pauză. În cancelarie se aflau conducerea şcolii, corpul didactic, secretarii Uniunii şi câţiva scriitori, între care Alexandru Jar. „Băgăm puţină frică în ei“, l-am auzit zicând, vesel cumva, pe Traian Şelmaru, când am intrat. N-am priceput ce voia să spună. Eram încă „idealist“ şi mai ales naiv, credeam că partidul dorea să câştige realmente sufletele oamenilor, să le obţină adeziunea liberă şi sinceră. Ce a urmat după reluarea şedinţei m-a năucit. Mai participasem la adunări de partid, ca invitat — şi încă la unele cu caracter extraordinar, precum acelea de „curăţire“, în 1948, a partidului de „elemente oportuniste“ — însă o atât de tensionată atmosferă nu mai cunoscusem. Feţele erau încruntate, unii tremurau, se răcnea dacă acel ce avea cuvântul spunea ceva neconvenabil, era întrerupt: fie de către cineva din prezidiu, fie din sală. Asta, mai ales, m-a şocat. Vorbitorul nu era lăsat să-şi termine spusa, ci i se adresau întrebări (intimidante), spontan, se râdea batjocoritor, se vocifera, se striga ori de câte ori cineva semnala, agresiv, vreo alunecare de pe linia atitudinală indicată de conducătorul dezbaterilor. Prin ţipete, insulte, vacarm, se crea atmosferă partinică „sănătoasă“, de „combativitate revoluţionară“, „principială“. În cazul concret, cineva s-a autoscuzat, de pildă, că îl citise pe Esenin, în traducerea lui Lesnea. Rumoare, indignare. „Staţi, fraţilor — intervine M. Novicov; Esenin e poet sovietic“. Tăcere derutată. Lucrurile sunt puse la punct de Şelmaru, care precizează că poezia lui Esenin are două laturi: decadentă şi progresistă. Culpa studentului huiduit era de a fi lăsat atras, după cât se părea, de cea dintâi. Cuvântul fiecăruia dintre cei dispuşi sau constrânşi să îl ia debuta, invariabil, cu aprobarea „din toată inima“ a concluziilor documentelor de partid, elogierea „conducătorului iubit“, exprimarea indignării şi a dezgustului faţă de acţiunea antipartinică şi antistatală a „deviatorilor oportunişti de dreapta“, condamnarea acelei acţiuni criminale şi (din partea unora, mai documentaţi) culpabilizarea individualizată a fiecărui „deviator“. Palpitante deveneau însă momentele următoare. Vorbitorul era obligat să se folosească de şansa istorică a demascării celor trei complici ai duşmanului de clasă (V. Luca, T. Georgescu, A. Pauker) pentru a-şi examina propria activitate şi a-şi scruta conştiinţa în spirit autocritic. Altfel spus, fiecare dintre cei citaţi în raportul sau „informarea“ cu care începuse şirul de şedinţe, ori menţionaţi în toiul discuţiilor, datora „partidului“, indiferent dacă era sau nu membru al său, o spovedanie publică, analoagă celei practicate în primele comunităţi creştine. Insul trebuia să-şi etaleze, „cu deplină sinceritate“, toate erorile, toate confuziile politico-ideologice, toate abaterile de ordin moral — şi să le caute „rădăcinile“. Cel în cauză suporta pe loc penalităţile de rigoare, integral sau parţial. Unii scăpau cu o bruftuluială de pomină, alţii urmau să fie „analizaţi“ ulterior în cadru restrâns, pe linie de partid, eventual şi de stat, adică la Securitate. Se reeditau, cu schimbări doar de terminologie şi decor, procesele Inchiziţiei. În acea zi de iunie pe care o descriu, toţi cei adunaţi în sala mare a edificiului de pe Kiselef urmăreau cu suflarea oprită tot ce se rostea, atenţi la fiecare nuanţă de formulare, la valorile conotative ale fiecărui cuvânt. Unii o făceau spre a şti ce să spună ei înşişi dacă avea să fie cazul, alţii cu vădită (şi mărturisită) intenţie de a specula în defavoarea celui ce vorbea inevitabilele mici improprietăţi de termeni, neclarităţi sau ambiguităţi de exprimare. Dacă, sufocat de emoţie, vreunul comitea (şi cine nu comitea?!) o greşeală de construcţie frastică, sau nu găsea imediat un anume cuvânt, faptul era considerat semnificativ. „Nu-i întâmplător!“ se afirma. Sintagma aceasta devenise ritualică. Nimic nu era întâmplător. „Rămăşiţele burgheze“ din conştiinţă (subconştient) apăreau la suprafaţă, oricât ar fi căutat adăpostitorii lor să le camufleze. Respinsă principial, psihanaliza era practicată la şedinţele de „analiză critică şi autocritică“ intens, în permanenţă. În şedinţa noastră, cineva (Vintilă Ornaru) a fost întrebat, în timp ce vorbea: care era atitudinea lui faţa de Revoluţie? Aceeaşi ca a lui Maiakovski! a răspuns. Auziţi, obraznicul! s-a înfuriat Şelmaru. Se compară cu Maiakovski! Atâta le-a trebuit acelor „poeţi“ din şcoală care pândeau prilejul de a-şi „ajuta“ confratele! Pare-mi-se, Ornaru a fost, a doua zi, exmatriculat, şi tot astfel alţi câţiva studenţi. Semnăturile lor n-au putut, „natural“, să mai vadă lumina tiparului, câţiva ani; ale unora au dispărut pentru totdeauna. Motivaţia măsurilor drastice era cu totul relativă. Unii suportau „pedeapsa capitală“: eliminarea din şcoală pentru vini mai puţin grave decât ale altora, care se alegeau doar cu o straşnică tăvăleală în şedinţă. Totul era dinainte hotărât, ca în teologia calvină a predestinării. Majoritatea celor „puşi în discuţie“ aveau de ispăşit păcatul de a fi citit „necritic“ literatură „decadentă“. Lepădându-se de el, dezvăluindu-i sursa, osândindu-l, penitenţii se angajau fireşte, să nu-l mai repete. Unii exorcizau „decadentismul“, „formalismul“, „cosmopolitismul“ fără a fi fost contaminaţi de ele. Victor Tulbure, de exemplu, s-a declarat fără a i-o fi cerut cineva, hotărât să evite, câte zile avea să trăiască, „scârboşeniile“ poeziei şi ale întregii literaturi formalisto-decadente. ∎

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dumnezeu şi americanul de pe stradă

Fragment dintr–o convorbire la New York, Paul Everac – Şerban C. Andronescu

ŞERBAN ANDRONESCU: Dragă Paul Everac, descinzi la New York venind din plină agitaţie bucureşteană, tu, cel mai prolific dramaturg român, fost demnitar, fost director general la Televiziune. Invitat în USA de una din cele mai serioase reţele de TV americane, ai găsit totuşi câteva zile, după ce ai îndeplinit cerinţele invitaţiei, ca să locuieşti la noi cu distinsa ta soţie, Diţi, în loc să tragi la hotel, ceea ce îţi era mai uşor, şi mai comod. Ce poţi să-mi spui despre organizaţia religioasă care te-a invitat?

PAUL EVERAC: Dragă Şerban Andronescu, calcându–ţi casa americană pe urmele vechii noastre amiciţii, am să–ţi răspund mai întâi la întrebare dar numai o cu rezervă, să răspunzi şi tu la întrebările mele. Am fost invitat aici de o organizaţie de tip baptist şi penticostal numită C.B.N., Christian Broadcasting Network, a cărei expansiune mapamondică a căpătat proporţii notabile şi care se ajută în opera de evanghelizare de mijloacele moderne ale mass–media, primul fiind televiziunea (prin care, de altfel, am şi făcut contactul). Organizaţia e condusă de Pastorul Pat Robertson, fost candidat la preşedinţia Statelor Unite. A pierdut alegerile în favoarea lui Bill Clinton, dar a transformat înfrângerea politică în victorie ecumenică, bucurându–se azi de un coronament suplimentar, acela de fost şi posibil viitor candidat la preşedenţia celui mai puternic stat din lume. Robertson propovăduieşte un anumit ecumenism creştin „fără graniţe" şi pune în centrul doctrinei sale cuvântul Bibliei şi persoana lui Isus Christos ca fiu al lui Dumnezeu. Adepţii săi operează conversiuni, cred în inspiraţia divină venită pe calea revelaţiei după post şi rugăciune, doresc înţelegerea cu cât mai mulţi, fug de băutură şi de frivolitate. În privinţa asta sunt asemănători multor religii. Dar, faţă de altele, au un cult deosebit al undelor de radio şi TV, o listă copioasă de subscripţii, o socoteală în dolari foarte atentă, fiind aici asemănători oricărei întreprinderi comerciale. În oraţiile lor, cuvântul „money" apare frecvent. În acelaşi timp, predicatorii lor încearcă să împace conceptul de bogăţie cu cel de mântuire, deşi Christos a spus că „mai uşor trece cămila prin urechile acului decât va intra bogatul în împărăţia cerurilor". Tu, ca mai vechi pe aceste tărâmuri (trăieşti aici de vreo 25 de ani, mi se pare) ai probabil opinia ta despre un asemenea curent de gândire foarte asemănător cu un business animat, vesel, expansiv (ca să nu zic imperialist), doritor să–şi atragă întreaga lume printr–un misionarism special de tip radio şi TV. Eu nu pot să–i refuz o anumită generozitate, dar poate ea să explice totul?

Ş.A.: În urma experienţei americane cu care mă îndatorezi, cred că răspândirea învăţăturilor biblice prin TV este de preferat maladiilor sociale cu care suntem infectaţi zilnic, contracultura, umanismul secular, drogurile, perversiunile sexuale. Din acest punct de vedere Pat Robertson merită lauda tuturor cetăţenilor conştienţi mai ales când denominaţiile majore creştine, catolicii şi ortodocşii, nu se manifestă decât sporadic. Pe de altă parte, există unele pericole care au fost semnalate chiar de televanghelişti, cum se numesc ei aici. Printre pericole se află ceea ce creştinii numesc păcatul de moarte al mândriei. Mai toţi producătorii de programe religioase TV suferă de o mândrie excesivă care i–a dus pe unii la excese grave, de pildă pe Rev. Jimmy Swaggart care propovăduia cu mult patos legile divine dar păcătuia cu o pământeană fără ştirea soţiei şi a copilului său. Alt pericol îl constituie metodele comerciale de a strânge bani. Aici programele TV se plătesc cu sume fabuloase. În zelul lui de a–şi asigura băneşte programul săptămânal, unul din concurenţii lui Pat Robertson, pe nume Jim Bakker, a intrat la închisoare pierzându–şi astfel imperiul televanghelic în valoare de câteva sute de milioane de dolari. Alt pericol este grija fiecărui conducător de organizaţie religioasă de a–şi perpetua ministeriatul (minister = preot) care duce şi ea la excese primejdioase. Cu toate că doctrinele televangheliştilor sunt apropiate în spirit, efortul lor comun fiind îndreptat împotriva curentelor degradante cum este umanismul secular, televangheliştii nu sunt uniţi, nu au o direcţie unitară, de pildă un papă sau un patriarh. Fiecare din ei tinde să–şi cultive şi să–şi perpetueze dogma proprie fără să se intereseze, cel puţin aparent, de evoluţia celorlalţi. Atacurile lor împotriva „celor fără Dumnezeu", cum îi numesc ei pe adversarii lor, au făcut pe aceştia să riposteze, să–i acuze de „naţionalism evanghelic" şi de „fundamentalism", ambele păcate grele azi, mai ales naţionalismul. Din cauza asta s–a creat un curent de opinie publică împotriva televangheliştilor. Robertson este unul din cei mai echilibraţi şi decenţi şi din cauza asta nu are mulţi duşmani — aşa cum a avut de pildă un emul al său, Jerry Falwell, şeful organizaţiei baptiste „Moral Majority".

P.E.: Dar tu îl cauţi pe Dumnezeu? L–ai găsit? Ai nevoie de El? Sau te poţi priva de relaţia cu El ca şi când El ar exista într–un mod pur ontologic dar neoperaţional, nefiind amestecat în nimic din ceea ce ni se întâmplă?

Ş.A.: L–am găsit pe Dumnezeu nu în ţara mea de baştină, cum ar fi trebuit, ci aici, pe pământ american. Şi L–am găsit în cursul unei convenţii academice M.L.A. (Modern Language Association of America) cercetând cu nişte colegi vechea doctrină a Bisericii Ortodoxe, isihasmul. L–am căutat şi în România, unde eram un mare păcătos, dar nu L–am găsit. L–am găsit însă aici, unde sunt un păcătos mic (desigur din cauza lipsei de arginţi). De când L–am găsit, nu mă pot priva de ceea ce tu numeşti relaţia cu El. Pentru mine e o dependenţă, depind de graţia Lui. Sunt creştin prin graţia divină, nu prin acţiunile mele omeneşti. Din punct de vedere teologic, asta are o însemnătate specifică. De când rostesc rugăciunea inimii, adică rugăciunea isihastă, dimineaţa şi seara, am dobândit un fel de linişte spirituală în care se dizolvă şi dispar toate celelalte dorinţe de care eram asaltat înainte. În înţelegerea mea, am păşit pe prima treaptă spre isichie. Celelate dorinţe n–au dispărut cu totul din raza atenţiei mele, ele încă mă mai încearcă, dar acum mi se par palide şi superflue. Am să–ţi spun cum şi în ce măsură...

P.E.: Spune–mi, dar nu fi prolix.

Ş.A.: N–am să fiu, de dragul tău. Am beneficiat aici de câteva avantaje ale vieţii americane, am avut o oarecare glorie academică prin felul cum am obţinut un doctorat; am câştigat şi ceva dolari când am publicat aici o carte; şi, în sfârşit, m–am bucurat de relaţii de înalt nivel social când am intrat în lumea prolixă a unui Ordin american de Malta. Acum toate...

P.E.: Un moment. Foloseşti termenul „prolix" în sensul lui Gide, adică de ceva prea lung şi confuz, sau în sens de complicat?

Ş.A.: În sens de complicat. Lumea prolixă de care îţi vorbesc are nenumărate valenţe sociale. Este formată din preşedinţi de întreprinderi comerciale prospere, din savanţi, ingineri şi medici, unii fiind tehnocraţi de performanţe spaţiale, mari artişti, brokeri de putere politică şi aşa mai departe, având toţi cultul fastului şi al ostentaţiei, al ceremoniilor somptuoase în mari catedrale, al recepţiilor cu doamne parfumate îmbrăcate în rochii lungi, cu bărbaţi în frac şi cu decoraţii sau în uniforme de gală. Lumea asta fantastică m–a atras un timp peste măsură, dar azi mi se pare superficială sau, ca să fac o comparaţie rapidă, ca o nucă mare şi frumoasă dar fără miez. Azi dau mai multă importanţă altor factori, de pildă liniştii interioare care mă cuprinde după ce–mi fac rugăciunea către Domnul.

P.E.: Crezi că Americanii şi, în general, lumea asta care trăieşte la un stadiu dezvoltat de performanţă tehnologică simte nevoia de Dumnezeu ca pe un corolar la această performanţă, ca pe un instrument al ei, ori dimpotrivă, ca pe un succedaneu sau alternativă la descoperirea că progresul material nu garantează (iar în cazuri extreme chiar împiedică) desăvârşirea sufletească? Dumnezeu s–a întrupat mereu din nelinişte existenţială; oare aceasta a scăzut odată cu creşterea standardului de viaţă?

Ş.A.: Lumea societăţii de consum, cum se cheamă ea aici, dacă simte vreodată nevoia de Dumnezeu, o simte într–un fel aparte, tipic Americanului de pe stradă, fie bogat sau sărac, plutocrat sau proletar. Americanul obişnuit (nu mă refer la baptişti sau penticostali) se duce (dacă se duce) două ore duminica la biserică iar în restul zilei şi în celelalte şase zile ale săptămânii trăieşte într–un mod foarte laic şi pragmatic. Lupta lui pentru bani este atât de dură încât nu are timp de gândire la corolar sau succedaneu, la progres material sau la desăvârşirea sufletească. Pentru el, ideile de acest fel sunt demodate. La intelectualii americani, un Sartre sau un Heidegger au mai multă trecere decât un Gabriel Marcel sau un Kirkegaard, deşi toţi patru sunt existenţialişti. Pe gânditorii americani îi interesează mai mult obiectul în sine şi mai puţin explicaţia lui, de aceea sunt sartrieni şi heideggerieni. Ceea ce caută ei în meditaţie nu este atât cunoaşterea abisală cât obiectul concret, nu atât teoria cât descrierea. Ei sunt convinşi că omul trăieşte izolat într–un univers lipsit de Dumnezeu, că e copleşit de disperare şi de decepţii, că e absolut singur şi că parvine la ceea ce doreşte numai prin exercitarea liberului său arbitru. De aceea gânditorilor americani nu le place nici Marcel, nici Kirkegaard, existenţialiştii creştini. Tot de aceea, Eugen Ionesco şi Beckett, dramaturgi de inspiraţie existenţialistă atee, gen Sartre şi Heidegger, sunt aplaudaţi aici mai mult decât oriunde în lume. Şi totuşi, Biserica lui Christos nu va pieri în USA căci se întâmplă un fenomen neaşteptat. Cei ce se cred izolaţi într–o lume absurdă, cum sunt personajele lui Ionesco şi Beckett, cum sunt foarte mulţi aici, devin tot mai numeroşi pe măsură ce admiratorii lui Ionesco şi Beckett se înmulţesc. Arborele mort din EN ATTENDANT GODOT (ştii, bineînţeles că Godot semnifică pe Dumnezeu, God în engleză), arborele acela mort, zic, a devenit pădure în USA. Cum să mai fii singur şi izolat când eşti arbore într–o pădure? Şi deodată văd că scepticismul ateu e înşelător. Mai cu seamă tineretul studios îşi dă seama de acest lucru. Se întorc astfel la credinţă, iar în politică la naţionalismul creştin. Baptiştii constituie o societate mai restrânsă şi mai deosebită. Ei n–au fost niciodată sartrieni sau heideggerieni. Ei pun suflet în credinţă, nu numai obişnuinţă şi rutină. Ei sunt creştini de duminică. Dacă te duci la reuniunile lor ţi se va părea că adorarea divinităţii, aşa cum o practică ei, se apropie de exaltare.

P.E.: Înţeleg că pe lângă asaltul Bisericii Baptiste de tipul citat mai lucrează azi în lume un asalt al Bisericii Catolice, şi ea cu pretenţii de ecumenicitate şi de supremaţie şi spirituală. Cum vezi cele două ofensive?

Ş.A.: Numeric, catolicii au aici supremaţia. Nominal, biserica lor are cel mai mare număr de credincioşi; dar aceştia nu se compară nici pe departe cu Evreii, nici ca fervoare, nici financiar; iar faţă de baptişti, sunt mult mai discreţi. Ei lucrează prin organizaţiile lor consacrate, Opus Dei, Societatea lui Iisus (Jezuiţii), ordinele călugăreşti (Dominicanii, Trapiştii, Ioaniţii, *et al.*) şi organizaţiile laice. Printre cele din urmă, una din cele mai răspândite este „Tradiţie, Familie, Proprietate" având ca şef Prof. univ. Plinio Corrêa de Oliveira din Brazilia. Ea are filiale în multe ţări şi se ridică împotriva decadenţei morale, a adulterului, a perversiunilor sexuale, a ateismului, raclajelor la cerere (fără justificare medicală), a filmelor, cărţilor, pieselor de teatru şi revistelor obscene sau anticreştine (enorm de multe aici) şi a altor maladii sociale acute sau cronice. Înfiinţată în vremea expansiunii comuniste de tip sovietic, TFP pledează pentru valori total opuse comunismului de acest tip, adică pentru tradiţie creştină, familie tradiţională, proprietate.

P.E.: Ce înţelegi prin „familie tradiţională"?

Ş.A.: Familia stabilită de un bărbat şi o femeie, aşa cum a fost de la începutul vremurilor, de la Adam şi Eva, cu copii născuţi din traiul comun. Decadenţa de azi oficializează familii stabilite între doi bărbaţi sau între două femei, cu copii adoptaţi. Revenind la tema noastră, organizaţiile catolice nu au fastul celor baptiste, dar nici priza acestora la public. În condiţiile actuale s–ar părea deci că baptiştii au mai multe şanse decât catolicii ca să câştige bătălia prozelitică. În ultimul timp însă, Vaticanul a făcut o mişcare de mare maestru semnând un concordat cu Israelul. Concordatul a fost pregătit de catolici cu ani înainte prin declaraţii publice împotriva antisemiţilor şi neonaziştilor. Acum, recunoscând Israelul şi cunoscând preponderenţa pe care sionismul internaţional o are în mass–media şi finanţe, catolicismul se va bucura probabil de un reviriment mult necesar şi mult aşteptat.

P.E.: În faţa acestui asalt de tip ecumenicşi misionar Biserica Ortodoxă pare în defensivă, chircită, fără suflu, subminată de calitatea dubioasă a majorităţii prelaţilor, iar în cazul nostru de o stare morală precară venind din necivilizaţie, incultură şi sărăcie. Biserica ortodoxă pe care am văzut–o la Washington mi s–a părut mizeră din multe puncte de vedere, ruda foarte săracă şi anemică a marilor biserici din SUA. Ce şansă să–i acordăm acestui ortodoxism conservator (şi într–un fel reacţionar) în marea bătălie spirituală care se desfăşoară antrenând mijloace financiare considerabile?

Ş.A.: Ortodoxismul este încă mai sărac şi mai ameninţat decât catolicismul. Prin ataşamentul lor la tradiţiile bizantine, preoţii ortodocşi au rămas ultima barieră (azi când Vaticanul a căzut la înţelegere cu Israelul) în faţa expansiunii sionismului internaţional sau, dacă vrei, în faţa Noii Ordini Mondiale. Aparent, sărăcia Bisericii Ortodoxe nu va rezista puternicilor trusturi financiare şi atacului mass–media. Cu excepţia câtorva biserici mai bogate (dar nu prea bogate) aparţinând Grecilor, Ruşilor şi Ucrainenilor, ortodoxia este redusă la comunităţi mici şi în bună parte indiferente la comandamentele biblice. Personal cred că acesta este şi motivul pentru care ţările ortodoxe au fost supuse flagelului comunist de tip sovietic. Pentru mine, a fost o pedeapsă cerească pentru indiferenţa, păcatele şi delăsarea lor. Modesta biserică română pe care ai văzut–o la Washington este aidoma multor altor biserici ortodoxe române. Aparent, ortodoxia e sortită pieirii înaintea catolicismului. Cu toate astea, tocmai din sânul ortodoxiei, tocmai din sânul oropsitei Biserici Ortodoxe Române, s–a ridicat o forţă teologică şi morală extraordinară care a depăşit toată creaţia catolică, baptistă şi de alte confesiuni, opera Părintelui Dumitru Stăniloae. Iar în cuprinsul acestei opere se află o capodoperă, DOGMATICA ORTODOXĂ, dogmă, nu liberalism, nu toleranţă. Mă întreb câţi Români ştiu ce gigant au avut în mijlocul lor. Cunoscut mai bine aici decât în patria sa, părintele Stăniloae a murit într–o locuinţă modestă în str. Cernica din Bucureşti şi într–o mizerie asemănătoare cu a Luceafărului literaturii româneşti sau a lui Mozart, la Viena. Dar oricât de întunecate ar fi perspectivele ortodoxiei, ea nu va dispărea nici din USA, nici din Europa. Christos a spus odată: „Mai degrabă se va prăbuşi muntele acesta decât să se prăbuşească Biserica mea." Din ştirile care vin aici se pare că Biserica Ortodoxă Română este în refacere. Oamenii vin în număr mai mare la biserică. Par doritori de o viaţă morală substanţială, de dreptate socială, de speranţă, iubire şi de înlăturarea neghinei. Din cauza asta nu pot înţelege atmosfera detestabilă creată de unii compatrioţi excelentelor tale Tablete TV. În măsura în care au venit aici, departe de patrie, tabletele tale purtau un mesaj nu necesar, ci absolut necesar în aceste momente critice de refacere socială. ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Andrei IONESCU

José Martí — iniţiatorul modernismului latinoamerican

Cum probabil ştiţi cei mai mulţi dintre Dv., José Martí este una dintre figurile cele mai înalte, mai pure, mai bogate şi mai profunde ale Americii Latine. Calitatea sa este dublă, de erou al independenţei patriei sale, Cuba, căzut pe câmpul de luptă în 1895, şi de scriitor strălucit, iniţiator genial al orientării care va domina câteva decenii creaţia literară a întregului continent latinoamerican: modernismul. Aceste două aspecte majore ale personalităţii sale sunt inseparabile, se condiţionează reciproc, măreţia omului care nu pregetă să-şi dea viaţa pentru eliberarea ţării sale, susţine şi alimentează permanent expresia artistică de o puritate excepţională, neegalată până astăzi la meridianul american.

Un scriitor, când este bun, îşi oglindeşte timpul. Când este mare, se proiectează asupra viitorului. Cu José Martí; (1853–1895) se inaugurează în literatura Americii Latine etapa hotărâtoare a emancipării de sub tutela Spaniei. Cu José Martí se iniţiază mişcarea modernistă şi se atinge o culme de unde se poate urmări întreg cursul literaturii latinoamericane de atunci şi până astăzi. O mişcare de o asemenea amploare şi importanţă a fost, desigur, rezultatul unui proces lent şi multitudinar. Martí nu a fost singur, dar el a fost acela care a intuit cel dintâi şi a configurat noua mişcare, urmat îndeaproape şi solidar de Rubén Darío, Manuel González, Salvador Díaz Mirón, Julián del Casal, José Asunción Silva şi mulţi alţii. Două volume de versuri se indică de obicei ca iniţiatoare ale noului stil, cu o sonoritate surprinzătoare atunci şi inconfundabilă până astăzi: *Isnaelillo* — de José Martí din 1882, şi *Azul* — de Rubén Darío, din 1888. Prima fază a modernismului este net marcată de două momente decisive pentru profilul distinct ca viziune şi respiraţie, plastică şi muzicalitate al noului stil artistic, iar amândouă aceste momente sunt legate de acela care a fost centrul şi călăuza constelaţiei de scriitori pe care i-am amintit puţin mai înainte: José Martí. Când se hotărăşte să-şi consacre viaţa independenţei patriei sale, cu alte cuvinte, când trece Rubiconul politic, e deportat în Spania şi de aici ajunge la Paris unde receptează vibraţiile dublei mişcări — parnasianism şi simbolism — care înnoiau pe atunci literatura franceză, şi trece astfel totodată Rubiconul estetic: eliberează scrisul latinoamerican de retorismul găunos şi cronicile rimate de gust îndoielnic. Se întoarce curând în America pentru a declanşa dubla înnoire, socială şi artistică, cerinţă imperioasă a noilor împrejurări. Totul se produce în anul decisiv 1879. Îi rămân 16 ani revoluţionarului şi scriitorului artist pentru a-şi desăvârşi opera şi pentru a croi un drum larg pentru două şi chiar trei generaţii de scriitori. La ştirea morţii lui pe câmpul de luptă, Rubén Darío exclamă consternat: „Oh, maestre, ce ai făcut?“, pentru a prelua îndurerat dar încrezător torţa mişcării din mâna celui căzut. „Era un om adevărat“ — îşi continuă Rubén Darío panegiricul, mai mult, „era aşa cum ar trebui să fie un supraom: mare şi generos“.

Iată că încă din 1881, expresia conştiinţei depline a caracterului înnoitor al modernismului hispano-american: „Nu este o apărare — scrie J. Martí — ci o lămurire ceea ce încercăm să facem aici. Unul şi acelaşi om vorbeşte o anumită limbă când îşi întoarce ochii spre epoci moarte, şi alta, complet diferită, când, cu angoasele şi maniile soldatului încleştat în luptă, mânuieşte armele cele noi în bătălia prezentului. De-altminteri, fiecare epocă se află cufundată în limbajul pe care-l vorbeşte la fel cum este prinsă în reţeaua de fapte care se petrec în acea epocă. Nici n-ar trebui să se ocupe scriitorul de o epocă pe care nu o cunoaşte ca pe propria sa epocă, iar dacă o cunoaşte, atunci nu se poate lipsi de farmecul şi unitatea artistică a acelei epoci, pe care trebuie s-o exprime în limbajul său firesc. Aceasta este culoarea, ambianţa, graţia, bogăţia stilului... De când a devenit un defect limbajul îngrijit? Adevărurile sporesc pe zi ce trece, şi este nevoie ca acest adevăr să-şi deschidă drum şi pe tărâmul stilului: scriitorul trebuie să picteze la fel cum face pictorul“. Pasajul e mai lung, dar ne putem mulţumi cu atât, pentru a se vedea că este vorba de un limbaj nou, de arme noi pentru o nouă bătălie: culoare, ambianţă, graţie, bogăţie, acurateţe, adecvare, expresivitate. Mai mult decât un manifest de mişcare embrionară, este afirmarea deplină a unei revoluţii aflate într-o desfăşurare amplă. Martí nu este un simplu precursor, ci marele iniţiator al mişcării, legat de orientare, calificată de el „modernă“, a unor precursori imediaţi din generaţia romantică: eseistul Juan Montalvo şi prozatorul Ricardo Palma, al căror stil fin cizelat este luat drept model şi la care se adaugă, desigur, valorile picturale amintite în manifestul din 1881, o bogăţie cromatică şi muzicală nemaiîntâlnită până atunci, ritmuri, sonorităţi şi imagini noi. Într-un text din 1890, al deplinei maturităţi, va completa această cerinţă care constituie o „voinţă de formă“, prin ceea ce un critic, José Antonio Portuondo, numeşte „voinţa de stil“ a unui Martí al simplităţii, firescului şi funcţionalităţii perfecte a expresiei poetice. „Arta – scrie el – nu înseamnă să te vâri în cotloanele limbii şi să strecori în vers cuvinte arhaice şi violente; nici să strici frumuseţea naturală a ideii poetice cu găteli ţipătoare; arta înseamnă să alegi cuvintele în aşa fel încât cu potrivirea lor perfectă să dea viaţă versului şi să-l facă să umble cu pas regesc şi să se mişte odată cu ideea, fie strigând impetuos, fie gângurind cu duioşie, înălţându-se în văzduh odată cu lumina soarelui. Ceea ce spui nu trebuie să spună gândul, ci versul odată cu el. Când cuvântul nu sugerează, prin accentul şi întinderea lui, ideea pe care caută să o poarte, atunci să ştii că versul tău e slab“.

Se cuvine să precizăm că, deşi ostentativ înnoitoare, mişcarea modernistă nu se îndreaptă împotriva esenţei romantismului, ci numai împotriva emfazei, neglijenţelor de stil şi improvizaţiei. Până şi împrejurările vieţii şi moartea poeţilor din prima generaţie modernistă au un caracter romantic. Martí, soldat şi cântăreţ al libertăţii, cade pe câmpul de luptă. Gutiérrez Najera trăieşte numai din scris şi moare bolnav, într-o sărăcie lucie. Silva se sinucide cu un foc de revolver în urma unui naufragiu în care-şi pierduse manuscrisele. Casal, ros de ftizie, moare la un banchet, într-un violent acces de tuse. Prin orientarea sa generală, modernismul hispanic ar corespunde simbolismului francez, pe care şi-l ia ca model în etapa sa culminantă, fără ca între cele două curente să existe o echivalenţă perfectă. Comparat cu simbolismul, modernismul are în lumea hispanică semnificaţia unei înnoiri mai profunde a unei adevărate renaşteri poetice. Privite din perspectiva actuală, ambele curente ne apar ca o continuare firească a romantismului, o încununare a lui. Dar aceasta continuitate, evidentă în dezvoltarea literară a Americii Latine, este întreruptă în Spania de versificatori minori ca Núñez de Arce şi Campoamor. Cu excepţia lui Becquer, romantismul spaniol nu dăduse valori pe măsura lui Nerval sau Hugo iar în a doua jumătate a secolului îşi epuizase posibilităţile artistice. Nici America Latină nu crease opere poetice durabile, cu excepţia cubanezului Heredia şi a poetului naţional argentinian Martín Fierro de José Hernández. Se simţea acut nevoia unei împrospătări a poeziei de limbă spaniolă, o înălţare a ei la nivelul celei franceze, italiene, engleze, germane iar acest rol a revenit generaţiei lui Martí.

S-a formulat uneori întrebarea dacă modernismul hispanic se caracterizează în primul rând prin noutate sau, dimpotrivă, prin prelucrarea unor influenţe străine într-o sinteză originală. Cu alte cuvinte, ce precumpăneşte în raportul dintre tradiţie şi inovaţie, dintre influenţele primite şi valorile fiecărei firi creatoare? Faţă de literatura franceză a timpului, inovaţiile modernismului nu reprezentau o noutate. Raportate însă la literatura hispanică, ele constituie o hotărâtoare revoluţie de substanţă şi formă. Desigur că orice poet autentic şi, în aceeaşi măsură, orice curent literar îşi aleg la început maeştrii, îi „imită“, pentru ca la maturitate să scuture povara influenţelor pe care, odată asimilate, abia dacă le mai putem recunoaşte, atât de personală fiind sinteza prelucrării lor. Ca orice mişcare literară originală, modernismul hispanic depăşeşte influenţele în etapa lui finală, afirmându-se precumpănitor nu prin ceea ce primeşte, ci prin ceea ce creează. El nu „rupe cu tradiţia“ în general, ci se delimitează de tradiţia „ultimă“ depăşită şi anacronică, a romantismului târziu, emfatic şi fără aripi, care degenerase în vulgaritate şi nesemnificativ, dar în acelaşi timp reînvie bogata tradiţie hispanică a barocului şi lirica lui Becquer, îmbogăţindu-se cu experienţa personală parnasiană şi simbolistă şi cu poezia lui Whitman.

În mai puţin de două decenii, modernismul reface drumul unui veac de literatură europeană. Cunoaşterea de sine se realizează prin referire la alte culturi, printr-o distanţare deschizătoare de ample perspective care nu durează mai mult de 15 ani, timp în care „se îmbată“ de poezia europeană, operând o selecţie din acest bogat patrimoniu artistic conform cerinţelor Americii Latine. Martí însuşi justifică acest benefic şi necesar „cosmopolitism“. În ţările noastre — scrie el în 1882 — există un cuib de culturi, dar cum nu e destul aer pentru culturi cum în apropierea ştreangurilor se strâng mai curând corbii decât vulturii, noi încercăm, de cum ne naştem, să ne luăm zborul nerăbdător spre stâncile Heidelberg-ului, spre frizele Partenonului, spre Sorbona şi spre Salamanca. Însetaţi de cultură, o luăm de acolo unde o aflăm mai strălucită; pentru că ne este interzis ce e al nostru, ne astâmpărăm setea cu ce e străin“. Cu precizarea de mai târziu că „Grecia noastră“, prin care Martí înţelegea moştenirea culturilor pre-hispanice ale Lumii Noi, este mai importantă pentru scriitorul latinoamerican decât Grecia propriu-zisă din Lumea Veche. Experienţa modernismului a fost hotărâtoare pentru întreaga literatură hispanică, şi nu numai între 1880–1910, ci şi mult timp după aceea. Poeţii modernişti transformă limba spaniolă într-un instrument capabil să exprime o nouă sensibilitate, cu o gamă afectivă enorm îmbogăţită. Se poate afirma că mişcarea avangardistă latinoamericană din jurul anului 1925, generaţia de la '27 din lirica spaniolă şi, în general vorbind, întreaga poezie hispanică a secolului nostru poartă într-o mai mare sau mai mică măsură amprenta modernismului.

Prin ce se distinge glasul lui Martí în cadrul modernismului? Prin ce este inconfundabil? Gabriela Mistral a găsit explicaţia acestei unicităţi în faptul că poetul a fost „omul cel mai pur al Americii“. Este într-un fel miracolul din Secolul de Aur cu San Juan de la Cruz, sfântul poet. Aceeaşi abnegaţie, acelaşi spirit de sacrificiu, aceeaşi dăruire totală pentru cauza tuturor îl caracterizează pe martírul independenţei Cubei şi poetul libertăţii şi fraternităţii umane care a fost José Martí. Prin opera lui cunoaştem un om întreg, creaţia fiind expresia directă şi totală a calităţilor umane subliniate artistic. A trăit într-o necontenită tensiune dramatică, conform mărturisirii de credinţă — „mi vida es ansiedad“ — aspirând mereu spre înălţimi.

Etica şi estetica se împletesc indestructibil. „Astăzi sunt trist — scrie el unui prieten, Gonzalo de Quesada — fiindcă m-a cuprins durerea de a vedea cum, dintr-un interes meschin, oamenii ajung să falsifice adevărul şi să compromită, sub cuvânt că le apără, problemele cele mai sacre ale omenirii“. Deopotrivă de imorală este însă şi urâţenia lumii materiale pe care o resimte la fel de dureros: vreau să văd totdeauna în jurul meu culoare, strălucire, graţie, eleganţă. Un obiect urât mă doare ca o rană. Un obiect frumos mă lecuieşte ca un balsam“.

Crezul său poetic, exprimat în repetate rânduri, este un crez al iubirii şi dăruirii cu abnegaţie totală, al înţelegerii şi iertării. Iată, în traducerea regretatului Aurel Covaci, una dintre variantele acestui crez:

„Ce-a fost nu ştiu, de toate mai presus
Am pus oricând iubirea pentru oameni;
Azi în pământ şi-n toate simt nespus
Meschina dragoste a unor fameni.

Eu libertatea o ador şi dreptul:
Nu sufăr ura, patima meschină
Şi-n platoşa care-mi îmbracă pieptul
Aripi deschide-un vultur în lumină.

Nu-mi pasă versul meu de foc de piere
Mut — sau pătrunde-ntr-o umilă casă.
Iubesc, muncesc: şi răul, în tăcere,
Hrăneşte neştiut pădurea deasă.“

Valorile maxime la care aspiră poetul sunt sinceritatea şi onoarea.

Volumul *Versuri simple* (Versos Sencillos) se deschide cu faimoasa autocaracterizare: „Yo soy un hombre sincero / De donde crece la palma“, care în versiunea poetului Aurel Covaci sună astfel:

„Sunt om sincer de pe unde
Palmierii cresc; vreau'nainte
De-a mă adânci-n neunde,
Să-mi vărs sufletu-n cuvinte.

Ştiţi, eu vin din orice parte
Spre oriunde merg, oricând.
Eu sunt artă între arte
Şi-ntre munţi eu munte sunt“.

Aceste versuri simple, eliberate de orice retorică romantică au o francheţe bărbătească, fiind — cum spune poetul — creaţii ale unui „cap făcut să doarmă pe o pernă de piatră“. Sau, cum spune în acelaşi volum:

„Pat de stânci odihnă lină
Mie-mi dăruie mereu.
Buza-mi mângâie-o albină,
Lumea creşte-n timpul meu.“

„Munte dacă vezi, de spume
Este versul meu, să ştii,
Căci mi-i munte versul şi
Evantai de pene-n lume.

E pumnal neîndurat
Dar îi cresc din gardă flori;
Versul meu e un izvor
Cu-apă de mărgean curat.

E de-un roş aprins — şi-a fost —
Şi e de un verde clar;
Cerb rănit prin munţi hoinar,
Căutându-şi adăpost.“

Acest „cerb rănit“ care a fost José Martí ne uimeşte mereu prin francescanismul său înălţător. Era incapabil de ură, de ranchiună şi resentimente, păstrând pentru duşman un trandafir imaculat.

„Cresc o roză albă până
Şi când cad zăpezi pe cetini,
Pentr-un sincer, bun prieten
Ce-mi întinde-o francă mână.

Pentru cel ce-n chip câinesc
Smulge-mi inima durută,
Nu cresc spini şi nici cucută:
Tot o roză albă cresc“.

Semnalând rezervorul moral adânc din care iese poezia de o puritate inegalabilă a lui Martí, Martínez Estrada, celebrul autor al „Radiografiei pampei“, spunea despre el că a fost cu adevărat mare şi merită apelativul „Apostolul“ pentru că nu a fost doar un erou şi un artist, ci şi un sfânt şi un martír, un mântuitor de oameni asemeni lui Iisus Cristos, prin exemplaritatea desăvârşită a vieţii lui de abnegaţie şi dăruire, răsplătită de ceea ce poetul numea „Clipa rară a emoţiei nobile şi pătrunse de har“. De aceea a putut găsi acel ton nou, în care tradiţia şi inovaţia se armonizează miraculos, iar imaginile sale sunt mereu proaspete şi cutezătoare, surprinzătoare necesare şi graţioase, într-o suavă tropicalitate a efuziunillor, pline de ardoare. Prietenul său, Rubén Darío, a remarcat poate cel dintâi acest geniu poetic al simplităţii luminoase care caracterizează creaţia lui José Martí, într-un elogiu emoţionat, bazat pe afinităţile curentului literar pe care-l inaugurează: „Înainte de toate, Martí ne-a dezvăluit secretul izvoarelor de lumină. Niciodată până la el limba noastră n-a avut mai multă culoare, uşurinţă şi îndrăzneală. Şi câtă graţie, câtă agilitate, câtă forţă naturală, susţinută şi magnifică!“

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro